

REPUBLIKA E KOSOVËS - РЕПУБЛИКА КОСОВО - REPUBLIC OF KOSOVO
GJYKATA KUSHTETUESE
УСТАВНИ СУД
CONSTITUTIONAL COURT

Priština, 05.januara 2021.godine
Ref. br.:AGJ 1685/21

PRESUDA

u

slučaju br. KI207/19

Podnosilac

Socijaldemokratska inicijativa, Alijansa Novo Kosovo i Stranka za pravdu

**Ocena ustavnosti
presuda [A.A.U.ZH. br. 20/2019 od 30. oktobra 2019. godine i A.A.U.ZH.
br. 21/2019 od 5. novembra 2019. godine]
Vrhovnog suda Republike Kosovo**

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Arta Rama-Hajrizi, predsednica
Bajram Ljatifi, zamenik predsednika
Bekim Sejdiu, sudija
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Gresa Caka-Nimani, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija, i
Nexhmi Rexhepi, sudija

Podnosilac zahteva

1. Zahtev je podnela predizborna koalicija formirana od političkih partija Socijaldemokratska inicijativa ("NISMA"), Alijansa Novo Kosovo ("ANK") i Stranka za pravdu ("SP") (u daljem tekstu: podnosilac zahteva ili Koalicija "NISMA-ANK-SP").

2. Podnosioca zahteva zastupa g. Albert Maxhuni iz Vučitrna.

Osporene odluke

3. Podnosilac zahteva osporava dve presude Vrhovnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Vrhovni sud), odnosno presudu [A.A.U.ZH. br. 20/2019] od 30. oktobra 2019. godine i presudu [A.A.U.ZH. br. 21/2019] od 5. novembra 2019. godine (u daljem tekstu kada se spominju zajedno: osporene odluke).

Predmetna stvar

4. Predmetna stvar je ocena ustavnosti gore navedenih odluka Vrhovnog suda, kojima su, kako se navodi, podnosiocu zahteva povređena prava zagarantovana članom 7. [Vladavina prava], stavom 1. člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] i članom 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav), u vezi sa stavom 1. člana 6. (Pravo na pravično suđenje) Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP).
5. Podnosilac zahteva takođe traži da se uvede privremena mera, kojom bi se obustavila sertifikacija “[...] izbora [od 6. oktobra 2019. godine] do [...]konačne odluke [...] u vezi sa glavnim zahtevom” predmetnog slučaja.

Pravni osnov

6. Zahtev je zasnovan na stavu 4. člana 21. [Opšta načela] i stavu 7. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članu 47. [Individualni zahtevi] Zakona br. 03/L-121 o Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 32. [Podnošenje podnesaka i odgovora] Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).

Postupak pred Sudom

7. Dana 19. novembra 2019. godine, podnosilac zahteva je podneo zahtev Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud).
8. Dana 20. novembra 2019. godine, predsednica Suda je imenovala sudiju Bajrama Ljatifija za sudiju izvestioca i Veće za razmatranje, sastavljeno od sudija: Arta Rama-Hajrizi (predsedavajuća), Radomir Laban i Remzije Istrefi-Peci.
9. Dana 21. novembra 2019. godine, Sud je obavestio zastupnika podnosioca zahteva, g. Alberta Maxhunija, o registraciji zahteva i tražio od njega da dostavi potpisano punomoćje kojim potvrđuje da je on ovlašćen da podnese zahtev Sudu i da zastupa podnosioca zahteva u postupcima pred Sudom.
10. Istog dana, odnosno 21. novembra 2019. godine, zastupnik podnosioca zahteva je dostavio punomoćje za zastupanje Koalicije “NISMA-ANK-SP” u postupcima pred Sudom.

11. Dana 25. novembra 2019. godine, podnosilac zahteva je dostavio dopunu zahteva, kojom je tražio od Suda da se, pored originalnog zahteva za ocenu ustavnosti presude [A.A.U.ZH. br. 20/2019] od 30. oktobra 2019. godine Vrhovnog suda, oceni i ustavnost presude [A.A.U.ZH. br. 21/2019] Vrhovnog suda od 5. novembra 2011. godine. U svom dopunskom zahtevu, on je istakao da *“razlozi za žalbu, pravno-ustavna osnov, ustavni argumenti i zahtev za razmatranje [...] ostaju isti kao u našem zahtevu koji smo podneli 19.11.2019. godine”*.
12. Dana 25. novembra 2019. godine, Sud je dostavio po jednu kopiju zahteva i po jednu kopiju dopune zahteva sledećim javnim institucijama: Vrhovnom sudu, Izbornom panelu za žalbe i predstavke (u daljem tekstu: IPŽP), i Centralnoj izbornoj komisiji (u daljem tekstu: CIK).
13. Dana 25. novembra 2019. godine, Sud je obavestio Pokret SAMOOPREDELJENJE! (u daljem tekstu: PSO), u svojstvu zainteresovane strane, o registraciji zahteva i njegovoj dopuni i pozvao ih da dostave svoje komentare u vezi sa zahtevom u celosti, ako ih imaju, u roku od 7 (sedam) dana od dana prijema dopisa sa obaveštenjem Suda.
14. Dana 2. decembra 2019. godine, u roku koji je odredio Sud, PSO je dostavio svoje komentare Sudu.
15. Dana 5. decembra 2019. godine, Sud je poslao podnosiocu zahteva kopiju komentara koje je primio od PSO i pozvao ga da dostavi svoje komentare u vezi sa navedenim komentarima, ako ih ima, u roku od 7 (sedam) dana od dana prijema dopisa Suda. U određenom roku, Sud nije primio nikakve dodatne komentare od podnosioca zahteva.
16. Dana 5. decembra 2019. godine, Sud je obavestio i Vrhovni sud, IPŽP i CIK o prijemu komentara od zainteresovane strane PSO i poslao im kopiju primljenih komentara radi njihove informisanosti.
17. Dana 23. decembra 2019. godine, Sud je tražio pojašnjenje od CIK-a u vezi sa punomoćjem koje je podnosilac zahteva dostavio Sudu. Konkretnije, Sud je tražio od CIK-a da pojasni: (i) koji subjekti čine Koaliciju “NISMA-ANK-SP”, registrovanu pod brojem 122; (ii) ko je predsednik, odnosno ovlašćeno lice da zastupa navedenu Koaliciju; (iii) kada je sertifikovana navedena Koalicija za izbore od 6. oktobra 2019. godine.
18. Dana 24. decembra 2019. godine, CIK je dostavio Sudu tražena pojašnjenja, zajedno sa propratnom dokumentacijom. Tom prilikom, CIK je obavestio Sud sledeće: (i) da se Koalicija “NISMA-ANK-SP” sastoji od Socijaldemokratske inicijative (NISMA), Alijanse Novo Kosovo i Stranke za pravdu; (ii) da je g. Fatmir Limaj predsednik Koalicije NISMA-ANK-SP, a g. Albert Maxhuni kontakt osoba u ime Koalicije NISMA- ANK-SP; i (iii) da je navedena Koalicija sertifikovana odlukom CIK-a 9. septembra 2019. godine.

19. Dana 18. novembra 2020. godine, Sud je razmotrio slučaj i odlučio da se odlučivanje o ovom slučaju odloži za neku od narednih sednica.
20. Dana 10. decembra 2020. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno iznelo preporuku Sudu o prihvatljivosti zahteva.
21. Istog dana, Sud je jednoglasno izglasao (i) da je zahtev prihvatljiv; (ii) da osporene odluke Vrhovnog suda, odnosno presuda [A.A.U.ZH. br. 20/2019] od 30. oktobra 2019. godine i presuda [A.A.U.ZH. br. 21/2019] od 5. novembra 2019. godine nisu u saglasnosti sa članom 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava u vezi sa članom 3. (Pravo na slobodne izbore) Protokola br. 1 EKLJP-a i da su odluke IPŽP-a [A. br. 375-2/2019 od 28. oktobra 2019. godine; I A. br. 381/2019 od 3. novembra 2019. godine] u saglasnosti sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP-a u vezi sa članom 45. Ustava.

Pregled činjenica

22. Dana 26. avgusta 2019. godine, predsednik Republike Kosovo je doneo dekret [br. 236/2019] o određivanju i raspisivanju prevremenih izbora za Skupštinu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Skupština), koji su zakazani za 6. oktobar 2019. godine.
23. Dana 9. septembra 2019. godine, Koalicija "NISMA-ANK-SP" je sertifikovana kao Koalicija, koja će na izbore izaći kao jedan subjekat sa br. 122.
24. Dana 6. oktobra 2019. godine, održani su izbori za Skupštinu.

Postupak nakon objavljivanja konačnih rezultata izbora za Skupštinu

Činjenice slučaja koje su dovele do prve osporene odluke Vrhovnog suda: presude A.A.U.ZH. br. 20/2019 od 30. oktobra 2019. godine

25. Dana 17. oktobra 2019. godine, PSO je uložio žalbu IPŽP-u protiv CIK-a, kojom je tražio da se naloži CIK-u da prenese u Centar za prebrojavanje i rezultate (u daljem tekstu: CPR) na prebrojavanje još 4639 paketa sa glasačkim listićima koji su pristigli preko pošte, ali nisu prebrojani i uvršteni u konačni izborni rezultat.
26. PSO je u žalbi istakao da je 16. oktobra 2019. godine, oko 23:00 časova, okončano prebrojavanje glasačkih listića pristiglih poštom i da je izbrojano ukupno 13.491 glasačkih listića pristiglih sa 11.922 poštanskih pošiljaka. Prema njihovim navodima, 4639 paketa sa glasačkim listićima pristiglih poštom od građana koji žive van Kosova nisu uvršteni u proces prebrojavanja. PSO je pred IPŽP-om naveo da to što nisu prebrojani ti glasački paketi koji su pristigli poštom predstavlja povredu člana 45. Ustava, jer sprečava ostvarivanje "*volje građana koji žive van zemlje*".
27. Istog dana, 17. oktobra 2019. godine, CIK je dostavio odgovor na žalbu PSO-a. CIK je u odgovoru istakao da se na sastanku br. 50/2019 CIK-a od 12. oktobra 2019. godine, razgovaralo i o izveštaju u vezi sa procesom glasanja van Kosova.

Ovaj informativni izveštaj je prema CIK-u pripremio Departman za izborne operacije – Divizija za biračke službe. Poslednje navedeni su u izveštaju naveli da je 10. oktobra 2019. godine, u pošti br. 6, primljeno 4058 poštanskih pošiljki. Iste su, prema izveštaju, smatrane *“kao pošiljke koje su pristigle nakon roka perioda glasanja preko pošte”*. Istim izveštajem je utvrđeno da su poštanske pošiljke poslate za Kosovo unutar perioda glasanja, odnosno 19, 20, 23, 25. do 30. septembra 2019. godine i na osnovu člana 96.2 Zakona o opštim izborima (u daljem tekstu: ZOI) i tačke 4.4. Izbornog pravila br. 03/2013 za glasanje van Kosova (u daljem tekstu: Izborno pravilo za glasanje van Kosova), *“glasovi van Kosova se trebaju proslediti CIK pre dana izbora [dvadeset četiri (24) časova pre 6. oktobra 2019. godine – u okolnostima ovog slučaja]”*. CIK je drugim odgovorom sa objašnjenjima na žalbu, potvrdio da je gore navedeni izveštaj bio informativni izveštaj i da CIK na tom sastanku nije doneo odluku, već je tražio od gore navedenog Departmana koji je pripremio izveštaj da *“primeni ZOI, odnosno član 96.2 ZOI-a i Pravilo 03/2013, glasanje van Kosova, tačka 4.4.”*

28. Dana 19. oktobra 2019. godine, IPŽP je razmotrio gore navedenu žalbu PSO-a, zajedno sa odgovorom na žalbu koji je dostavio CIK, i odlukom [A. br. 375/2019], odbacio istu kao nedozvoljenu. IPŽP je pojasnio da žalba PSO-a treba da se razmatra kao *“žalba”* u smislu stava 8. člana 3. Pravila i postupaka IPŽP-a, pošto je prema IPŽP-u *“u ovom slučaju, takav tretman adekvatniji”*. IPŽP je obrazložio svoju odluku o odbacivanju žalbe kao nedozvoljene, naglašavajući da u ovoj fazi izbornog postupka žalbeni navodi PSO-a o neprebrojavanju 4639 paketa sa glasačkim listićima *“ne mogu biti predmet ocene”*, jer *„CIK još uvek nije doneo odluku u vezi sa prebrojavanjem tih glasačkih listića”*. Pored toga, IPŽP je pojasnio da nije u nadležnosti IPŽP-a da donosi odluku u vezi sa ovim pitanjem u ovoj fazi postupka, budući da CIK još uvek nije doneo odluku, već je samo izvestio u pogledu informisanja na svom sastanku od 12. oktobra 2019. godine. Na kraju, istaknuto je da IPŽP odlučuje samo o odlukama CIK-a, a ne o drugim procesima koji nisu rezultirali konkretnom odlukom.
29. Protiv gore navedene odluke IPŽP-a, PSO je uložio žalbu Vrhovnom sudu.
30. Dana 25. oktobra 2019. godine, Vrhovni sud je presudom [A.A.U.ZH. br. 19/2019] usvojio, kao osnovanu, žalbu PSO-a i poništio odluku [A. br. 375/2019] IPŽP-a od 19. oktobra 2019. godine. Vrhovni sud je naložio IPŽP-u da u ponovnom razmatranju ponovo ispita žalbu PSO-a, koju je prvi put odbacio kao nedozvoljenu.
31. Dana 28. oktobra 2019. godine, IPŽP je prema uputstvu Vrhovnog suda ponovo razmotrio žalbu PSO-a podnetu 17. oktobra 2019. godine. IPŽP je u ponovnom razmatranju, odlukom [A. br. 375-2/2019], odbio, sada, kao neosnovanu, žalbu PSO-a [*Pojasňjenje: prvi put je odbacio istu kao nedozvoljenu – vidi stavove gore*].
32. IPŽP je u obrazloženju svoje odluke naveo da među stranama u postupku, odnosno između PSO-a i CIK-a, nije sporno da je primljeno 4639 paketa sa glasačkim listićima od birača iz inostranstva u periodu od 8. oktobra 2019.

godine do 11. oktobra 2019. godine i da su isti primljeni nakon datuma izbora od 6. oktobra 2019. godine. Takođe, prema navodima IPŽP-a, nije sporna ni činjenica da su te paketi sa glasačkim listićima poslali birači van Kosova putem pošte u državi u kojoj oni žive, u periodu od 19. oktobra 2019. godine do 30. oktobra 2019. godine. Sporno, prema navodima IPŽP-a, „ostaje samo pitanje validnosti ovih glasačkih paketa“, s obzirom da su isti u CIK-u „primljeni nakon zakonom predviđenog roka za prijem glasačkih paketa od birača van Kosova“.

33. U tom smislu, IPŽP je utvrdio da navodi koje je izneo PSO *“nisu održivi i nisu zasnovani na zakonu“*, zato što je CIK pravilno postupio kada nije prebacio u CPR na prebrojavanje 4639 spornih paketa sa glasačkim listićima koji su dostavljeni van roka koji je propisan zakonom. Što se tiče zakonskih rokova, IPŽP se pozvao na stav 2. člana 96. ZOI-a, gde je propisano: *“Glasovi van Kosova se trebaju proslediti CIK pre dana izbora, kao što je i određeno pravilima CIK”*; i tačku 4.4. Izbornog pravila br. 03/2013, gde je propisano: *“Glasački listići iz programa glasanja putem pošte treba da stignu u CIK dvadesetčetiri (24) časova pre dana izbora“*.
34. Dalje, IPŽP je takođe smatrao neosnovanim navod PSO-a da je nedostavljanjem CPR-u na prebrojavanje paketa primljenih nakon zakonskog roka povređen član 45. Ustava. U tom smislu, IPŽP je obrazložio da član 45. Ustava nije povređen, zato što im *“nijednom radnjom ili odlukom, CIK nije uskratio pravo glasa, jer su u cilju ostvarivanja ustavnog prava da glasaju i da budu izabrani utvrđena pravila o načinu ostvarivanja ovog prava, kako je definisano u članu 96, stav 2 ZOI-a, i članu 4, stav 4 Izbornog pravila br. 03/2013 CIK-a, što znači da isti [glasovi iz inostranstva] moraju doći i do CIK-a u roku od 24 časova, pre dana izbora“*. IPŽP je takođe naglasio da se u ovom slučaju *„ne bavimo pravom glasa i učestvovanja, već sa nepoštovanjem zakonskih rokova, koji [su] prekluzivni i ne mogu se menjati ili produžavati, već se samo sprovode onako kako je zakonom određeno. Kako za birače na Kosovu, koji imaju zakonski rok da glasaju na dan glasanja kada se otvore birački centri [...], kao što su glasali na ovim izborima 06.10.2019 od 07:00 do 19:00 časova, i prema članu 88, stav 2 ZOI-a, niko ne može da uđe u birački centar da glasa nakon njegovog zatvaranja, tako i za birače van Kosova, pravni je uslov prema članu 96 stav 2 ZOI-a, da CIK prihvati glasačke pakete pre izbornog dana, i u ovom slučaju, kao što je i gore utvrđeno, 4639 glasačkih paketa birača van Kosova je primio CIK nakon roka koji je zakonom propisan“*.
35. PSO je izjavio žalbu Vrhovnom sudu na gore navedenu odluku [A. br. 375-2/2019] IPŽP-a od 28. oktobra 2019. godine. U svojoj žalbi, PSO je tražio da se odluka IPŽP-a poništi kao neosnovana, i da se naloži CIK-u da prebroji svih 4639 paketa sa glasačkim listićima van Kosova.
36. IPŽP je dostavio odgovor na žalbu PSO-a, navodeći da stoji pri konstatacijama navedenim u osporenoj odluci IPŽP-a i predložio da se žalba PSO-a odbije kao neosnovana.

37. Dana 30. oktobra 2019. godine, Vrhovni sud je presudom [A.A.U.ZH. br. 20/2019] (i) usvojio, kao osnovanu, žalbu PSO-a; (ii) preinačio odluku [A. br. 375-2/2019] IPŽP-a od 28. oktobra 2019. godine; i (iii) obavezao CIK da “prebroji 4639 glasačkih listića birača van Kosova”.
38. Vrhovni sud je prvo izložio činjenice slučaja, a zatim istakao da su “osnovani navodi PSO-a, predstavljeni u žalbi protiv osporene odluke IPŽP-a, jer ista sadrži nepravilnosti i iz tog razloga je trebala da se preinači“. Pored toga, relevantno obrazloženje Vrhovnog suda glasi:

“Članom 96, stav 2. (ZOI) se propisuje da se glasovi van Kosova trebaju proslediti CIK-u pre dana izbora, kao što je i određeno pravilima CIK-a, dok članom 4., stav 4. Izbornog pravila br. 03/2013 se propisuje sa glasovi van Kosova trebaju proslediti CIK-u 24. sata pre dana izbora.

Odredbom člana 31., stav 1. Ustava [...], garantuje se jednaka zaštita prava pred sudom, ostalim državnim organima i nosiocima javnih organa, dok članom 32. Ustava se garantuje da svako lice ima pravo da koristi pravna sredstva na sudske i administrativne odluke, koje uskraćuju njena/njegova prava ili interese, na zakonom propisan način. Članom 54. Ustava takođe se propisuje da svako ima pravo na sudsku zaštitu u slučaju kršenja ili uskraćivanja nekog prava koje je garantovano ovim Ustavom, kao i pravo na efikasne pravne mere ukoliko se utvrdi da je pravo prekršeno.

Članom 22. Ustava [...] je određeno pravilno sprovođenje Međunarodnih sporazuma i instrumenata u slučaju konflikta, nad svim zakonskim odredbama i ostalim aktima javnih institucija, između ostalog i Evropske konvencije za ljudska prava i njenih Protokola, stoga, Vrhovni sud Kosova ustanovljava da pravni zaključak IPŽP-a da je apel podnet od političkog subjekta [...] (PSO) neosnovan, dolazi do sukoba sa Protokolom 1. – članom 3. Evropske konvencije za ljudska prava. Ovo iz činjenice da zaključkom IPŽP –a o predaji glasačkih listića za koje je uložena žalba, da su primljeni nakon dana izbora od 06.10.2019. god., i da su neblagovremeni, prema tome isti ne mogu da se procesuiraju kao važeći glasački listići, je u suprotnosti sa navedenim članom koji garantuje pravo da se glasa i pravo da bi bio biran. Načelo univerzalnog glasanja je veoma jako i od države se na izričit način traži da obrazloži gubitak glasa pojedinca ili određene kategorije lica.

Zasnivajući se na jedno takvo stanje stvari, proizilazi pravni zaključak da su član 96, stav 2. Zakona o Opštim izborima Republike Kosovo i član 4., stav 4. Izbornog pravila br. 03/2013 u koliziji sa članom 3. Protokola 1. Evropske konvencije za ljudska prava, koji sadrži pravo na slobodne izbore, i u konkretnom slučaju su birači, bez njihove krivice, lišeni mogućnosti da bi izrazili njihovo mišljenje u vezi izbora članova parlamenta Republike Kosovo, glasačima je osporena sama suština prava da bi glasali, kao što se garantuje članom 3. Protokola 1. Evropske konvencije za ljudska prava.

U konkretnom slučaju (kao što proizilazi iz osporene odluke IPŽP-a) glasači su glasačke listiće predali u poštu u danima 19., 20., 23., 25. i 30. septembra 2019. god., u dovoljnom vremenu da bi stigli u CIK, međutim, ovi glasački listići su stigli u CIK od 08.10.2019. god. do 11.10.2019. god. Po oceni Vrhovnog suda, dolazak sa kašnjenjem ovih glasačkih listića ne dotiče njihovu pravilnost i zakonitost, pošto sa jedne strane, ovi glasači su glasali u pravilnom vremenu i bez njihove krivice njihovi glasački listići nisu stigli u CIK pre dana izbora, i sa druge strane, postupak prebrojavanja glasačkih listića je bio još uvek u toku i ovo ne bi uticalo na pravilnost postupka prebrojavanja glasačkih listića. Naprotiv, ne prebrojavanje ovih glasačkih listića, na zakonskoj i ustavnoj osnovi, čini spornim celi postupak prebrojavanja glasačkih listića u ovim parlamentarnim izborima“.

Činjenice slučaja koje su dovele do druge osporene odluke Vrhovnog suda: presude A.A.U.ZH. br. 21/2019 od 5. novembra 2019. godine

39. Dana 2. novembra 2019. godine, nakon objavljivanja prve osporene presude Vrhovnog suda [A.A.U.ZH. br. 20/2019 od 30. oktobra 2019. godine], kada je Vrhovni sud već bio naložio CIK-u da prebroji 4639 paketa sa glasovima koji su dostavljeni van zakonskog roka koji je propisan u ZOI-u, PSO je podneo i drugu žalbu IPŽP-u – sa sličnih zahtevom. U drugoj žalbi, PSO je istakao da je 1. novembra 2019. godine, oko 17:00, u CPR-u, prilikom prebrojavanja 4639 glasačkih paketa, primećeno da 1806 glasačkih paketa, bez obzira na to što je datum njihovog dostavljanja bio u skladu sa zakonskim rokovima koje je objavio CIK, nisu poslani iz Sekretarijata CIK-a u CPR radi verifikacije i prebrojavanja, sa obrazloženjem da su ti glasački listići stigli u CIK 17. oktobra 2019. godine. Prema navodima PSO-a, postupak Sekretarijata CIK-a je bio u suprotnosti sa presudom [A.A.U.ZH. br. 20/2019] Vrhovnog suda od 30. oktobra 2019. godine.
40. CIK je odgovorio na žalbu PSO-a i istakao da je *“Sekretarijat CIK-a verifikovao glasačke pakete za 4639 glasačkih paketa, što je na osnovu procene ovih paketa rezultiralo da su 5.882 glasačkih paketa ocenjeni kao individualizovani (paketi sa glasačkim listićima koji su ocenjeni kao individualizovani, mogli su da sadrže više glasačkih listića). Od ovih 5.882 glasačkih paketa, koji su ocenjeni kao individualizovani, 4.670 paketa je usvojeno, i poslani su Centru za prebrojavanje i rezultate na prebrojavanje, dok je 1.212 individualizovanih glasačkih paketa odbijeno“*. Pored toga, CIK je obavestio da je *„31.10.2019. godine predstavljen Obaveštajni izveštaj o oceni glasačkih paketa, prema presudi Vrhovnog suda [...] A.A.U.ZH. br. 20/2019, od 30.10.2019. godine. U ovom izveštaju, između ostalog, na sastanku od 31.10.2019. godine, održanom u 11:30 časova, CIK je obavešten da je Sekretarijat, 17.10.2019. godine, povukao iz pošte br. 6 u Prištini 1.806 navodnih glasačkih paketa i preporučio CIK-u da odluči da li da nastavi ili ne sa procenom 1.806 navodnih glasačkih paketa“*.
41. Dana 3. novembra 2019. godine, IPŽP je doneo odluku [A. br. 381/2019], kojom je odbio, kao neosnovanu, žalbu PSO-a. IPŽP je prvo pojasnio da nije za stranke u postupku nije sporno da je 1806 glasačkih paketa birača van Kosova

primljeno u CIK-u dana 17. oktobra 2019. godine, odnosno nekoliko dana nakon izbora od 6. oktobra 2019. godine. Takođe, nije sporna činjenica da su te glasačke listiće dostavili birači van Kosova putem pošte u periodu od 19. septembra 2019. godine do 30. septembra 2019. godine. Sporno, prema navodima IPŽP-a, *„ostaje samo pitanje validnosti tih glasačkih paketa, kao pravilni i validni, pošto su u CIK-u isti primljeni nakon zakonom propisanog roka za prijem glasačkih paketa od birača van Kosova“*.

42. IPŽP je zatim obrazložio svoju odluku o proglašenju, kao neosnovane, žalbe PSO-a, naglašavajući da navodi *„nisu održivi i nisu zasnovani na zakonu“*, zato što je CIK pravilno postupao kada nije preneo u CPR pakete sa 1806 glasačkih listića primljenih 17. oktobra 2019. godine, jer član 96. stav 2. ZOI-a propisuje: *“Glasovi van Kosova se trebaju proslediti CIK pre dana izbora, kao što je i određeno pravilima CIK-a”*, dok je članom 4. stav 4. Izbornog pravila br. 03/2013 propisano da: *“Glasački listići iz programa glasanja putem pošte treba da stignu u CIK dvadeset četiri (24) časova pre dana izbora”*. Rezultira da su, prema IPŽP-u, svi glasački listići primljeni posle dana izbora, 6. oktobra 2019. godine i shodno tome, *“isti ne mogu da se proslede kao validni glasački listići”*.
43. IPŽP je takođe istakao da je ZOI *„materijalno pravni i procesni zakon koji je izričito i jasno definisao rok kada glasački paketi moraju stići u CIK da bi se tretirali kao važeći (ovaj rok je 24 časova pre dana izbora kako je definisano u članu 96 stav 2 ZOI-a i članu 4 Izbornog pravila br. 03/2013), i da se u ovom slučaju ne bavimo situacijama koje nisu definisane u ZOI-u i Izbornom pravilu, koje bi mogle naći odgovarajuću primenu u odredbama ZPP-a. Zakon o opštim izborima u Republici Kosovo je u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, odnosno sa njenim dodatnim protokolima, tačnije sa članom 3.3 ovog dodatnog protokola, jer ova kontrola predviđa obaveze država da obezbede mehanizme koji građanima omogućavaju da iskoriste svoje pravo glasa ili da se kandiduju na izborima, dok član 96. ZOI-a ne krši takvo pravo, već ograničava rok za primanje glasačkog listića i u ovom slučaju, birači van Kosova su imali dovoljno vremena da ostvare svoje biračko pravo. Ovo pravo su koristile hiljade drugih glasača u inostranstvu u rokovima utvrđenim zakonom i glasački paketi istih su tretirani kao validni.*

Zakon o opštim izborima u Republici Kosovo je donet u skladu sa najboljim praksama zemalja članica EU, gde je velika većina tih država utvrdila da glasački listići moraju stići pre dana izbora, dok je manjina država to regulisala tako da glasački listići moraju da stignu do zatvaranje biračkih mesta na dan izbora. Sve ovo doprinosi garantovanju integriteta izbornog procesa, jer primanje paketa sa glasačkim listićima nakon navedenog zakonskog roka minira i narušava integritet izbornog procesa. U tom duhu su i preporuke (...) Venecijanske komisije, Kodeks dobre prakse u izbornim pitanjima, usvojen: 18-19. oktobra 2002. godine, koji predviđaju: „Glasanje putem pošte će se odvijati posebnim postupkom nekoliko dana pre izbora“.

Prihvatanje i tretiranje glasačkih paketa primljenih nakon isteka roka, pored kršenja integriteta izbornog procesa, postavlja CIK u začarani krug iz kojeg

je teško izaći, jer to omogućava CIK-u da u optimalnom roku objavi izborni rezultat i ne odlaže proces primanja glasačkih paketa od glasača u inostranstvu. Ovo je u suprotnosti sa namerom zakonodavca, jer je zakonodavac nameravao da postavi zakonski rok u kojem bi trebalo da se zaključi postupak prijema glasačkih paketa, jer bi u suprotnom to moglo ići do beskonačnosti zaključivanja ovog izbornog procesa“.

44. Što se tiče navoda PSO-a o povredi člana 45. Ustava, IPŽP je ovaj navod smatrao neosnovanim, jer CIK nijednom radnjom ili odlukom nije uskratio biračima pravo glasa. Da bi se ostvarilo ustavno pravo da se bira i bude biran, definisana su pravila o načinu na koji se to pravo može ostvariti, kako je utvrđeno članom 96.2 ZOI-a i članom 4.4 Izbornog pravila br. 03/2013 CIK-a. Rok je po zakonu i pravilima bio 24 časova pre dana izbora.
45. Protiv odluke [A. br. 381/2019] IPŽP-a, PSO je izjavio žalbu Vrhovnom sudu i predložio da se žalba usvoji, a odluka IPŽP-a poništi, kao neosnovana, i naloži CIK-u da prebroji sve glasačke pakete birača van Kosova.
46. IPŽP je dostavio odgovor na žalbu i istakao da stoji pri nalazima predstavljenim u osporenoj odluci IPŽP-a. Poslednje navedeni je predložio da se žalba PSO odbije, kao neosnovana.
47. Dana 5. novembra 2019. godine, Vrhovni sud je, presudom [A.A.U.ZH. br. 21/2019] (i) usvojio, kao osnovanu, žalbu PSO-a; (ii) preinačio odluku [A. br. 381/2019] od 3. novembra 2019. godine; i (iii) obavezao CIK da izbroji 1806 glasačkih listića birača van Kosova.
48. Vrhovni sud je prvo pojasnio da: *“Iz spisa slučaja proizilazi da nije sporno da je Sekretarijat CIK-a povukao ove glasačke pakete 17.10.2019. godine iz pošte br. 6 u Prištini, znači mnogo dana posle 6. oktobra kada su održani parlamentarni izbori u Republici Kosovo. Takođe nije sporno da su ove glasačke pakete podneli birači van Kosova preko pošte u zemlji u kojoj žive od 19.09.2019. godine do 30.09.2019. godine. Sporna ostaje činjenica da li su ovi glasački paketi validni ili ne zato što su stigli u CIK nakon zakonskog roka”.*
49. Vrhovni sud je dalje obrazložio svoju odluku na sledeći način:

“Stoji činjenica da član 96 stav 2 Zakona o opštim izborima (ZOI) predviđa da CIK mora da prihvati glas glasanjem van Kosova pre izbornog dana kao što je određeno pravilima CIK-a, dok član 4. stav 4. Izbornog pravila br. 03/2013 utvrđuje da CIK mora da prihvati glasove van Kosova 24 časova pre dana izbora.

Međutim, odredba člana 31. st. 1. Ustava [...], garantuje jednaku zaštitu prava u postupcima pred sudovima, drugim državnim organima i nosiocima javnih ovlašćenja, dok član 32. Ustava garantuje da svako lice ima pravo da koristi pravna sredstva protiv sudskih i upravnih odluka koji krše njegova prava ili interese na način propisan zakonom. Član 54. Ustava takođe predviđa da svako uživa pravo na sudsku zaštitu u slučaju

povrede ili uskraćivanja bilo kog prava po Ustavu ili zakonu, kao i pravo na efikasna pravna sredstva, ako se utvrdi da je takvo pravo povređeno.

Dok je članom 22. Ustava [...] propisana pravična primena Međunarodnih sporazuma i instrumenata, u slučaju sukoba, prema zakonskim odredbama i drugim aktima javnih institucija, između ostalog i Evropske konvencije za ljudska prava i njeni protokoli, stoga Vrhovni sud Kosova ustanovljava da pravni zaključak IPŽP-a da je žalba podneta od političkog subjekta [...] (PSO) neosnovana, dolazi do sukoba sa Protokolom 1. – član 3. Evropske konvencije za ljudska prava. Ovo iz činjenice što je zaključkom IPŽP-a da predaja glasačkih listića za koje je uložena žalba, a koji su primljeni nakon izbornog datuma, 06.10.2019. god., da su neblagovremeni, u suprotnosti je sa navedenim članom koji garantuje pravo glasanja i pravo da se bira. Načelo univerzalnog glasanja je veoma jako i od države se na izričit način traži da obrazloži gubitak glasa pojedinca ili određene kategorije lica.

Zasnivajući se na jedno takvo stanje stvari, proizilazi pravni zaključak da su član 96., stav 2. Zakona o Opštim izborima Republike Kosovo i član 4., stav 2. Izbornog pravila br. 03/2013 u koliziji sa članom 3. Protokola 1. Evropske konvencije za ljudska prava, koji sadrži pravo na slobodne izbore, i u konkretnom slučaju su birači, bez njihove krivice, lišeni mogućnosti da izraze njihovo mišljenje u vezi izbora članova parlamenta Republike Kosovo, glasačima je osporena sama suština prava da glasaju, kao što se garantuje članom 3. Protokola 1. Evropske konvencije za ljudska prava.

U ovom slučaju (kao što proizilazi iz osporene odluke IPŽP-a) birači van Kosova, 1806 glasačkih paketa su poslali preko pošte od 19. septembra 2019. godine do 30. septembra 2019. godine, dovoljno da stignu u CIK, međutim, Sekretarijat CIK-a je povukao ove glasačke listiće u pošti br. 6 u Prištini 17.10.2019. godine. Prema oceni Vrhovnog suda, kasni dolazak tih glasačkih listića ne utiče na njihovu regularnost i zakonitost, jer su s jedne strane ti glasači pravovremeno glasali i nije njihova krivica što nisu stigli do CIK-a pre dana izbora, a sa druge strane proces brojanja glasačkih listića je bio u toku i to ne bi uticalo na regularnost postupka brojanja glasačkih listića. Suprotno tome, nebrojanje ovih glasačkih listića, na zakonskoj i ustavnoj osnovi, osporava čitav proces prebrojavanja glasačkih listića na ovim parlamentarnim izborima, čak tim više što do proglašenja konačnih rezultata postoji mogućnost da glasovi svih glasača unutar i da kao i van Kosova budu verifikovani i prebrojani.

Stoga su tvrdnje IPŽP-a da je Zakon o opštim izborima u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima odbačene, kao neosnovane. Ove tvrdnje su neosnovane, ne samo iz gore navedenih razloga, već i činjenicom da je država dužna da obezbedi poseban mehanizam kako bi građani bez ikakvih objektivnih prepreka ostvarili svoje biračko pravo, dok u ovom slučaju takva prepreka za blagovremeni dolazak glasačkih listića na naznačeno odredište, bez krivice birača i pod odgovornošću države, krši EKLJP”.

Navodi podnosioca zahteva

50. Podnosilac zahteva, odnosno Koalicija „NISMA-ANK-SP“, navodi da je dvema osporenim odlukama, Vrhovni sud povredio njegova prava zagwarantovana članovima 7. [Vrednosti] Ustava, 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava, kao i članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa članom 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP. Dakle, podnosilac zahteva navodi da je povređen član Ustava koji govori o „*vrednostima*“; član Ustava koji govori o „*pravima na izbor i učešće*“, kao i član Ustava i EKLJP-a koji garantuje „*pravo na pravično i nepristrasno suđenje*“.
51. Podnosilac zahteva navodi da su osporene odluke „*proizvoljne u celosti, zbog nasumičnog tumačenja ustavnih odredbi iz člana 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata] Ustava, uloge i položaja ustavnih normi u vezi ljudskih prava i sloboda koja su zagwarantovana međunarodnim sporazumima i instrumentima iz ovog člana, a takođe je proizvoljna i u vezi uloge i ustavnog položaja člana 3. Protokola br. 1. [Pravo na slobodne izbore] [EKLJP] i "Protokol 1".*“
52. Podnosilac zahteva, pozivajući se na obrazloženje u kojem se Vrhovni sud pozvao na član 22. Ustava kada je odlučio da zasnuje svoju odluku na Ustavu, a ne na ZOI-u, ističe da se na osnovu ovog tumačenja jasno vidi da Vrhovni sud „*nije razumeo da ustavne odredbe člana 22. [...] imaju istu ustavnu snagu kao i svaka druga odredba i da funkcija ove odredbe nije da odobri izbegavanje primene pozitivnih kosovskih zakona, već da obaveže državu Kosovo da garantuje ostvarivanje sloboda i prava zagwarantovanih onim međunarodnim sporazumima i instrumentima iz tog člana*“.
53. Podnosilac zahteva argumentuje da „*Ustav uopšte ne ovlašćuje nijedan drugi državni organ, uključujući i Vrhovni sud da bi izbegao ili zaobilazio sprovođenje zakona kada oni dolazi u sukob sa ustavnim normama. U jednoj takvoj prilici, dakle kada sudovi dolaze do zaključka da je zakon ili norma koju treba da sprovedu protiv ustavna, onda oni imaju ovlašćenje samo da bi pokrenuli postupke incidentalne kontrole, po članu 113.8. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava*“. Stoga, prema podnosiocu zahteva, „*svaka sumnja na ustavnost [Zakona o opštim izborima] je trebala da se dostavi Ustavnom sudu na ustavnu incidentalnu kontrolu, a ne da se vrši izbegavanje njegovog sprovođenja, kao što je postupio Vrhovni sud na proizvoljan način*“.
54. Podnosilac zahteva navodi da je Vrhovni sud proizvoljno okvalifikovao odredbe člana 3. Protokola 1 kao pravne norme, kao da su to norme međunarodnog sporazuma ratifikovane u smislu člana 19.2 Ustava. S tim u vezi, podnosilac zahteva se poziva na slučaj Suda KO95/13, navodeći da je Ustavni sud pojasnio da međunarodni ugovori postaju deo domaćeg pravnog sistema, što se razlikuje od člana 22. Ustava, jer ovaj član predstavlja volju građana Kosova, priznajući sporazumima navedenim u članu 22. Ustava status ustavnih odredbi. Podnosilac zahteva argumentuje da su „*norme člana 22. norme Ustava i niko ne može proceniti da li je pravna norma u suprotnosti sa njima, osim Ustavnog suda*“.

55. Podnosilac zahteva navodi da se druga proizvoljnost sastoji u činjenici da *“Vrhovni sud nije razumeo pravnu prirodu norme iz člana 3. Protokola 1. EKLJP-a. Taj član se uopšte ne odnosi na sudove zemalja koje su stranke EKLJP-a, nego samo na zemlje članice. Kao takav, ovaj član obuhvata obavezu za zemlje članice ili stranke EKLJP-a da bi se preduzele sve potrebne mere za ostvarenje prava propisane u njemu i nema samo – primenljivu prirodu, što znači, ne može da se neposredno primeni od nacionalnih sudova jer nema šta da se primeni”*. S tim u vezi, podnosilac zahteva naglašava da je *“Kosovo [...] ovo pravo ostvarilo kada je uvelo u svoj Ustav odredbu člana 45. i kada je izdao ZOI, kao i kada je izgradio celu drugu prateću institucionalnu i finansijsku infrastrukturu za ostvarenje obaveza iz člana 3. Protokola 1”*.
56. U tom kontekstu, podnosilac zahteva navodi da se Vrhovni sud *“postavio u ulogu nadzornika EKLJP-a”*, ističući da nadzornu ulogu EKLJP-a ima ESLJP, a nikada nacionalni sud. Prema podnosiocu zahteva, *“Ustav u članu 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] daje kao obavezu za sve javne organe, ne neposrednu primenu EKLJP-a, nego obavezu da bi se tumačile njene odredbe po sudskoj praksi ESLJP-a”*. Stoga, podnosilac zahteva navodi da to nije uradio Vrhovni sud, koji je *“na proizvoljan način obavio funkciju nadzornika sprovođenja EKLJP-a na nivou Kosova što se tiče izbora za Skupštinu”*. Podnosilac zahteva takođe navodi da je Vrhovni sud *“izvršio proveru ustavnosti ZOI-a, uzimajući kao merni parametar ustavnu normu iz člana 22. koji se odnosi na EKLJP i njene protokole”*.
57. Podnosilac zahteva navodi da odredbe konvencija sadržanih u članu 22. Ustava nisu samoizvršive i da treba da se primenjuju putem zakona, u ovom slučaju, putem ZOI-a, dok se u ovom slučaju ustavnost ZOI-a *“pretpostavlja zato što je donesen na osnovu Ustava i s ciljem da se izvrše ustavne slobode i prava koja se odnose na izbore, a koji su usidreni u članu 45. Ustava”*. Prema podnosiocu zahteva, kada sudovi sude po *“ustavu i zakonu”* u skladu sa članom 102. stav 3. Ustava, to ne znači da *“sudovi tumače ustav toliko malo da bi mogli da ga koriste kao neposrednu osnovu za donošenje odluka”*.
58. Podnosioci zahteva ponavljaju da su *“ZOI i cela ostala infrastruktura koja je izgrađena sa ciljem ostvarivanja ustavnih prava iz člana 45. Ustava postoje i stvoreni da bi ostvarili međunarodnu obavezu Kosova iz člana 3. Protokola 1. i zadatak Vrhovnog suda je jedinstveno sprovođenje zakona u konkretnim slučajevima za celu teritoriju Kosova. Ovaj zadatak ima svaki vrhovni sud u kontinentalnom sistemu i poznat je kao nomofilakesna funkcija vrhovnih sudova. [...] Ostvarujući ovu funkciju preko jedinstvenog tumačenja ZOI-a i drugih zakona na celoj teritoriji Kosova, Vrhovni sud je ostvario ustavnost i pravnu sigurnost na nivou zemlje”*. Podnosilac zahteva naglašava da je ova primarna funkcija Vrhovnog suda, [...] ustanovljena u jednoj presudi samog Ustavnog suda Kosova, pozivajući se na slučaj KI25/10 Suda i ističući da je u ovom slučaju Ustavni sud jasno stavio do znanja da Vrhovni sud ne može da bira koji će zakon ili normu Kosova primeniti ili tretirati zakonom ustanovljeni organi kao nelegitimni organi sa ustavne tačke gledišta.

59. Podnosilac zahteva takođe navodi da Vrhovni sud “glumi ulogu zakonodavaca, zato što poništava rokove propisane članom 96.2. ZOI i internom regulativom CIK-a, koji se rokovi pretpostavljaju da su ustavni”. Podnosilac zahteva dalje dodaje da je “čineći ovo, Vrhovni sud [...] na proizvoljan način imponovao svoje rokove koji su uobičajeni i koji se nalaze po raznim običnim zakonima koji uređuju sudske postupke na Kosovu (upravni, građanski i krivični postupci). [...] Ovi zakoni i ovi rokovi ne mogu da imaju nikakvu važnost u ZOI, polazeći iz činjenice da se ovde ne govori o očuvanju rokova za pojedinačne sudske potrebe, nego o ostvarivanju ustavnih izbornih prava koja se odnose i obavljaju u kontekstu izbornih političkih procedura”.

Navodi u vezi sa zahtevom za uvođenje privremene mere

60. Podnosilac zahteva je tražio od Suda da se uvede privremena mera u vezi sa slučajem. Podnosilac zahteva tvrdi da je zahtev *prima facie* osnovan, pa se neuvođenjem privremene mere može prouzrokovati nepopravljiva šteta, ali i da je njeno uvođenje u javnom interesu.
61. Što se tiče *prima facie* osnovanosti merituma slučaja, podnosilac zahteva ponovo naglašava gore izložene navode u vezi sa meritumom slučaja. On dalje naglašava da je direktna primena člana 3. Protokola br. 1 EKLJP-a “podrila pravnu sigurnost subjekata koji su se kandidovali na izborima 6. oktobra [...]. S ovom primenom, podnosilac je izgubio redovne glasove građana na Kosovu, utičući na povećanje izbornog praga i gubitak glasova srazmerno ovom neustavnom povećanju izbornog praga”.
62. U vezi sa nepopravljivom štetom i javnim interesom da se uvede privremena mera, podnosilac zahteva navodi da je „jedina institucija koja može sprečiti dalju proizvoljnost Ustavni sud, koji je ovlašćen da uvede privremenu meru kojom se zabranjuje potvrđivanje izbora dok se ne donese konačna odluka o gore opisanom glavnom zahtevu. [...] kao što se vidi iz gore navedenog obrazloženja, podnosilac zahteva je dovoljno dokazao *prima facie* da je slučaj zaslužan tako da je izricanje privremene mere u javnom interesu i sprečava stvaranje nepopravljive štete za kosovsku parlamentarnu demokratiju, posebno za vladavinu zakona u procesu formiranja centralnih tela države Kosovo“.
63. Podnosilac zahteva takođe navodi da bi se uvođenjem privremene mere zaštitio javni interes jer bi to doprinelo jačanju ustavne demokratije, garantujući poštovanje pravila političke igre i ustavnih normi koje garantuju pošteno i pluralističko nadmetanje ideja i različitih političkih projekata.
64. Što se tiče nepopravljive štete, podnosilac zahteva je dodao: “U međuvremenu bi se sprečilo nanošenje nepopravljive štete, jer bi se sačuvalo dostojanstvo glasa građana i Skupštine Kosova, jer bi svaka odluka Ustavnog suda kojom bi se utvrdila neustavnost osporene presude dovela do povrede izbornog procesa i u stvaranju dodatnih problema u preraspodeli poslaničkih mesta koji su možda položili zakletvu i sedeli u sedištima Skupštine Republike“.

Konačni zahtev podnosioca zahteva

65. Na kraju, Koalicija "NISMA-ANK-SP" je u svojstvu podnosioca zahteva tražila od Suda da: (i) proglašava zahtev prihvatljivim za razmatranje u meritumu; (ii) uvede privremenu meru; (iii) da poništi osporene presude Vrhovnog suda; i (iv) da naloži Vrhovnom sudu da „*eliminiše utvrđenu neustavnost u skladu sa obrazloženjem Ustavnog suda*”.

Komentari koje je dostavio PSO

66. U svojim komentarima u vezi sa navodima podnosioca zahteva, PSO isključivo pokreće pitanje iscrpljivanja pravnih sredstava od strane podnosioca zahteva kao „neophodan preduslov“ za prihvatljivost zahteva pred Sudom.
67. S tim u vezi, PSO se poziva na član 113.7 Ustava, član 47. Zakona i pravilo 39 (1) Poslovnika, koji propisuju da Sud može da razmatra zahtev protiv akta javnog organa ako su iscrpljena delotvorna pravna sredstva propisana zakonom.
68. PSO navodi da „*podnosioci zahteva nisu ispunili ovaj neophodni preduslov tako što nisu iscrpeli pravna sredstva koja čine takav zahtev neprihvatljivim. S obzirom na ovo pravilo, kao preduslov, u pogledu iscrpljenosti pravnih lekova, Ustavni sud je doneo niz rešenja o neprihvatljivosti kao rezultat neispunjavanja ovog uslova od strane podnosilaca zahteva*”.
69. PSO se poziva na slučaj KI152/17 (vidi, slučaj Ustavnog suda sa podnosiocem zahteva *Shaqir Totaj*, rešenje o neprihvatljivosti od 17 januara 2018 god.), u kojem je Ustavni sud utvrdio da „*podnosilac zahteva nije iscrpeo nijedno pravno sredstvo, u svoje ime, to jest kao fizičko lice, ili kao "lice koje ima pravni interes", pred IPŽP-om ili Vrhovnim sudom, pre nego što je podneo ovaj zahtev Ustavnom sudu*”.
70. PSO navodi da „*ovlašćene stranke nisu iscrpele pravne lekove prilikom osporavanja presude AA.UZH. br. 20/2019 pred Ustavnim sudom, zbog činjenice da se predizborna koalicija NISMA-ANK-SP nije žalila Vrhovnom sudu protiv odluke IPŽP-a u skladu sa važećim izbornim zakonodavstvom, navodeći određene ustavne povrede. Koalicija NISMA-ANK-SP, kao stranka koja je podnela zahtev, osporila je presudu AA.UZH. br. 20/2019 Vrhovnog suda pred Ustavnim sudom, znajući da su parničari u Vrhovnom sudu bili [PSO] i IPŽP. Štaviše, u osporavanju odluke IPŽP-a u Vrhovnom sudu i u donošenju presude Vrhovnog suda AA.UZH. br. 20/2019, podnosilac se uopšte ne pominje. Dakle, podnosilac zahteva tokom izbornog postupka i u skladu sa članom 119 u vezi sa članovima 122 i 118 st. 4 Zakona o opštim izborima, nije podneo žalbu IPŽP-u, a zatim ni Vrhovnom sudu, u predviđenom roku, kako bi stekao pravo da ispuni preduslov, kao što je iscrpljivanje pravnih lekova za razmatranje ustavnog pitanja od strane Ustavnog suda Republike Kosovo*”.
71. PSO takođe navodi da nijedan javni organ nije povredio ustavna prava podnosioca zahteva, dodajući da se podnosilac zahteva nije obratio instancama

redovnih sudova radi sprečavanja ili ispravljanja navodne povrede Ustava. Što se tiče principa supsidijarnosti u ovom kontekstu, PSO se poziva na predmet ESLJP-a *Selmouni protiv Francuske* (vidi, predstavka br. 25803/94), kao i slučajeve: KI48/18 (vidi, slučaj Ustavnog suda sa podnosiocem zahteva *Arban Abrashi i Lidhja Demokratike e Kosovës*, presuda od 23. januara 2019. godine) i KI34/17 (vidi, slučaj Ustavnog suda sa podnosiocem zahteva *Valdete Daka*, presuda od 1. juna 2017. godine).

72. Kada je reč o privremenoj meri, PSO navodi da podnosilac zahteva „*ni u jednom trenutku nije mogao da potkrepi zahtev za privremenu meru dokazima ili da iznese činjenice koje bi stvorile poverenje i uverenje u Ustavni sud, znajući da podnosioci zahteva svojim propustima nisu ispunili kriterijume prihvatljivosti ustavnog zahteva u pogledu neiscrpljenosti pravnih lekova*“.
73. Na kraju, PSO predlaže Sudu da proglasi predmetni zahtev neprihvatljivim i odbije zahtev podnosioca za uvođenje privremene mere.

Relevantne ustavne i zakonske odredbe

Evropska konvencija o ljudskim pravima

Član 3 (Pravo na slobodne izbore)

Visoke strane ugovornice se obavezuju da u primerenim vremenskim razmacima održavaju slobodne izbore s tajnim glasanjem, pod uslovima koji obezbeđuju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tela.

Ustav Republike Kosovo

Član 45 [Pravo na izbor i učešće]

1. Svaki državljanin Republike Kosovo koji je napunio osamnaest godina, čak i na dan izbora, ima pravo da bira i bude biran, osim ako je to pravo ograničeno odlukom suda.
2. Glasanje je lično, jednako, slobodno i tajno.
3. Državne institucije podržavaju mogućnosti za učešće svih lica u javne aktivnosti i pravo svakog da na demokratski način utiče na odluke javnih organa.

Član 55 [Ograničenje prava i osnovnih sloboda]

1. Prava i osnovne slobode garantovane ovim Ustavom, se jedino mogu ograničiti zakonom.

2. Prava i osnovne slobode garantovane ovim Ustavom, se mogu ograničiti samo do onih mera koje su neizbežne, kako bi se u otvorenom i demokratskom društvu ispunio cilj, radi kojeg je dozvoljeno ograničenje.

3. Ograničenja garantovanih prava i osnovnih sloboda garantovanih ovim Ustavom, se ne mogu sprovesti u druge svrhe, osim onih zbog kojih su određena.

4. U slučaju ograničavanja ljudskih prava i sloboda i sprovođenja istih, sve institucije javne vlasti, a posebno sudovi, su dužni da se posvete suštini prava koje se ograničava, značaju cilja ograničenja, prirodi ograničenja, odnosu ograničenja sa ciljem koji se želi postići, kao i razmatranju mogućnosti realizovanja tog cilja sa što blažim ograničenjima.

5. Ograničenje prava i sloboda garantovanih ovim Ustavom, na nijedan način ne sme da ospori suštinu garantovanih prava.

Zakon 03/L-073 o opštim izborima od 5. juna 2008. godine, objavljen u Službenom listu dana 15. juna 2008. godine (uključujući i izmene i dopune od 29. oktobra 2010. godine, objavljene u Službenom listu od 16. novembra 2010. godine)

POGLAVLJE XIV GLASANJE VAN KOSOVA

Član 96. Opšte odredbe

96.1 Sposobni glasač koji je privremeno van Kosova može glasati na izborima za Skupštinu Kosova, ukoliko je on/ona uspešno aplicirao za Glasanje van Kosova i glasalo, u skladu za odredbama ovog Zakona i pravilima CIK.

96.2 Glasovi van Kosova se trebaju proslediti CIK pre dana izbora, kao što je i određeno pravilima CIK.

Izborno pravilo br. 03/2013 – Glasanje van Kosova, na snazi od 2. jula 2013. godine

Član 1 Opšte odredbe

Ovo pravilo ima za cilj da utvrdi način registracije glasanja van Kosova, prijem glasačkih listića, način glasanja i prebrojavanja glasačkih listića programa glasanja van Kosova.

Član 4 Način glasanja

[...]

4.3 Nakon popunjavanja glasačkog listića za glasanje van Kosova, birač je dužan da isti pošalje postom u jednom od poštanskih sanduka, javno

objavljenih od strane CIK-a do datuma utvrđenim od strane CIK-a do dana utvrđenog od strane CIK-a.

4.4 Glasački listići iz programa glasanja putem poste treba da stignu u CIK dvadesetčetiri (24) časova pre dana izbora.

Član 5

Prebrojavanje glasačkih listića sa glasanja van Kosova

5.1 CIK-Sekretarijat će smatrati nevažećim i iste glasačke listiće koji su poslani iz programa za glasanje van Kosova i neće ih prebrojati ukoliko:

[...]

d) nakon zaključnog roka utvrđenog u članu 4.4 ovog izbornog pravila.

Prihvatljivost zahteva

74. Sud prvo razmatra da li su ispunjeni uslovi prihvatljivosti, koji su propisani Ustavom i dalje precizirani Zakonom i Poslovníkom.

75. U tom smislu, Sud će primenom člana 113. Ustava, relevantnih odredbi Zakona u vezi sa postupkom u slučaju utvrđenom u članu 113. stav 7. Ustava; pravila 39. [Kriterijumi prihvatljivosti] i pravila 76. [Podnesak u skladu sa članom 113.7 Ustava i članovima 46., 47., 48., 49. i 50. Zakona] Poslovníka, razmotriti da li je: (i) zahtev podnela ovlašćena strana; (ii) da li se osporavaju odluke javnih organa; (iii) da li su iscrpljena sva pravna sredstva; (iv) da li su navedena prava i slobode koja su navodno povređena; (v) da li su poštovani rokovi; (vi) da li je zahtev očigledno neosnovan; i (vii) da li postoji bilo koji dodatni uslov prihvatljivosti prema pravilu 39 (3) Poslovníka koji nije ispunjen.

Što se tiče ovlašćenih strana

76. U tom smislu, Sud se poziva na stavove 1. i 7. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, koji propisuju:

“1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.

[...]

7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom”.

77. Sud se takođe poziva i na stav 4. člana 21. [Opšta načela] Ustava, koji propisuje:

“4. Ustavom utvrđena prava i osnovne slobode važe i za pravna lica, onoliko koliko su izvodljiva”.

78. Sud se na kraju poziva i na tačku (a) stava (1) pravila 39. [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika, koja propisuje:

(1) *Sud može smatrati zahtev prihvatljivim:*
(a) *ako je zahtev podnela ovlašćena stranka.*

79. Što se tiče ispunjenja ovih zahteva za ovlašćene strane, Sud primećuje da se pred Sudom pojavljuje Koalicija „NISMA-ANK-SP“, koja je kao koalicija učestvovala i kao takva registrovana u CIK-u radi utrke na izborima za Skupštinu od 6. oktobra 2019. godine. Zahtev je podneo punomoćnik dotične Koalicije na osnovu punomoćja koje je dao predsednik partije Socijaldemokratska inicijativa, kao nosilac liste/vođa Koalicije „NISMA-ANK-SP”.

80. Sud primećuje da na osnovu člana 21.4 Ustava, podnosilac zahteva ima pravo da podnese ustavnu žalbu, pozivajući se na ustavna prava koja se primenjuju na pravna lica, u meri u kojoj su primenljiva (vidi slučajeve Ustavnog suda, podnosilac *Arban Abrashi i Demokratski savez Kosova*, presuda od 21. januara 2019. godine, stav 101; KI41/09, podnosilac *AAB-RIINVEST Univerzitet LLC*, rešenje o neprihvatljivosti od 21. januara 2010. godine; vidi, takođe, predmet ESLJP-a *Stranka za demokratsko društvo i drugi protiv Turske*, br. 3840/10, presuda od 12. januara 2016. godine).

81. Pored toga, i s tim u vezi, Sud takođe naglašava da je ESLJP, kroz svoju sudsku praksu, utvrdio da pravo na izbor prema članu 3. Protokola br. 1 EKLJP predstavlja pravo koje se garantuje i političkim partijama kao pravnim licima i da se one mogu žaliti nezavisno od svojih kandidata (vidi, na primer, predmet ESLJP-a *Gruzijska laburistička stranka protiv Gruzije*, br. 9103/04, presuda od 8. jula 2008. godine, stavovi 72-74, i druge reference navedene u toj odluci).

82. U tom smislu, Sud primećuje da iako ona nije bila stranka u postupcima pred Vrhovnim sudom koji su rezultirali donošenjem osporenih odluka, Koalicija “NISMA-ANK-SP”, ipak osporila ustavnost dveju odluka Vrhovnog suda u svojstvu zainteresovane strane. Status strane u postupku, podnosilac ovog zahteva je stekao u trenutku kada je postojala realna mogućnost da odlučivanje Vrhovnog suda koje išlo u prilog zahtevu PSO-a i koje je rezultiralo različitim odlukama u odnosu na odluke CIK-a i IPŽP-a, utiče na pasivna biračka prava ove Koalicije koja su zaštićena članom 45. Ustava i članom 3. Protokola br. 1 EKLJP-a. Sud takođe ističe činjenicu da pored podnošenja zahteva Ustavnom sudu, podnosilac zahteva nije imao neko drugo pravno sredstvo na raspolaganju da osporava odluku Vrhovnog suda, koje potencijalno, osim na prava podnosioca zahteva, mogle su imati uticaja i na druga subjektivna prava, bilo individualna, koaliciona, političke partije ili slično.

83. Shodno tome, Sud utvrđuje da je zahtev podnela ovlašćena strana koja ima direktan interes u ustavnosti osporenih odluka Vrhovnog suda u pogledu zaštite prava i sloboda zagaranovanih Ustavom i EKLJP.

Što se tiče akta javnog organa

84. U tom smislu, Sud se poziva na gore citirane stavove 1. i 7. člana 113. Ustava i član 47. [Individualni zahtevi] Zakona, koji propisuje da *“Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ. [...]”*.
85. Sud se takođe poziva i na stav (2) pravila 76. [Podnesak u skladu sa članom 113.7 Ustava i članovima 46., 47., 48., 49. i 50. Zakona] Poslovnika, koji, *inter alia*, propisuje da *“(2) Podnesak podnet prema ovom pravilu, mora jasno da naglasi [...] koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori”*.
86. U tom smislu, Sud primećuje da podnosilac zahteva osporava dva akta javnog organa, odnosno dve odluke Vrhovnog suda: (i) presudu A.A.U.ZH. br. 20/2019 od 30. oktobra 2019. godine i (ii) presudu A.A.U.ZH. br. 21/2019 od 5. novembra 2019. godine.
87. Shodno tome, Sud utvrđuje da podnosilac zahteva osporava akte javnog organa.

Što se tiče iscrpljenosti pravnih sredstava

88. U tom smislu, Sud se poziva na gore citirane stavove 1. i 7. člana 113. Ustava; stav 2. člana 47. [Individualni zahtevi] Zakona i tačku (b) stava (1) pravila 39. [Kriterijum o prihvatljivosti] Poslovnika, koji propisuju:

Član 47
[Individualni zahtevi]

(...)

2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva.

Pravilo 39
[Kriterijum o prihvatljivosti]

1. Sud može smatrati zahtev prihvatljivim:

(...)

(b) ako su iscrpljena sva delotvorna pravna sredstva, koja su na raspolaganju po zakonu, protiv pobijene presude ili odluke.

89. Sud primećuje da stav 7. člana 113. Ustava utvrđuje obavezu da se iscrpe „*sva ostala pravna sredstva, regulisana zakonom*“. Ova ustavna obaveza je takođe

utvrđena u članu 47. Zakona i tački (b) stava (1) pravila 39. Poslovnika i važi kako za fizička tako i za pravna lica u meri u kojoj je primenljiva.

90. U tom smislu, Sud treba da utvrdi da li je podnosilac zahteva iscrpeo sva pravna sredstva u svojstvu Koalicije NISMA-ANK-SP, kojom su učestvovali na izborima od 6. oktobra 2019. godine.
91. Sud podseća da PSO u svom odgovoru u vezi sa zahtevom navodi da podnosilac zahteva nije iscrpeo pravna sredstva, jer, prema njihovim navodima, isti nije uložio žalbu Vrhovnom sudu *“u skladu sa izbornim zakonima na snazi, navodeći određene ustavne povrede“*.
92. S tim u vezi, Sud podseća da ovlašćene strane imaju pravo da ospore samo pojedinačne akte javnih organa kojima se krše njihova pojedinačna prava i tek nakon iscrpljenja svih pravnih sredstava, definisanih stavom 7. člana 113. Ustava (vidi, *mutatis mutandis*, slučaj Ustavnog suda KI102/17, podnosilac *Meleq Imeri*, rešenje o neprihvatljivosti od 10. januara 2018. godine, stav 20).
93. U konkretnom slučaju, Sud podseća da su odluke CIK-a i IPŽP-a, koje su prethodile osporenim odlukama bile u korist podnosioca zahteva i da podnosilac zahteva nije sebe smatrao žrtvom tih odluka kako bi uložio žalbu Vrhovnom sudu. Shodno tome, podnosilac zahteva nije iskoristio pred Vrhovnim sudom bilo koje pravno sredstvo protiv odluka CIK-a i IPŽP-a. Što se pak tiče osporenih odluka Vrhovnog suda, kao što je i gore navedeno, podnosilac zahteva nije imao na raspolaganju neko drugo pravno sredstvo predviđeno zakonom pred Vrhovnim sudom ili nekom drugom institucijom. Shodno tome, navod PSO-a o neiscrpljivanju pravnih sredstava od strane podnosioca zahteva nije osnovan.
94. Shodno tome, imajući u vidu sve gore navedeno, Sud utvrđuje da je podnosilac zahteva iscrpeo sva pravna sredstva za osporavanje osporenih odluka pred Sudom.

Što se tiče tačnosti zahteva i roka

95. Sud će u nastavku razmatrati da li je podnosilac zahteva ispunio ostale uslove prihvatljivosti, propisane u Zakonu i Poslovniku. S tim u vezi, Sud se prvo poziva na član 48. [Tačnost podneska] i član 49. [Rokovi] Zakona, koji propisuju:

Član 48
[Tačnost podneska]

Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori.

Član 49
[Rokovi]

Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku. (...)

96. Sud podseća da su isti uslovi dalje precizirani u tačkama (c) i (d) stava (1) pravila 39 [Kriterijum o prihvatljivosti] i stavovima (2) i (4) pravila 76. [Podnesak u skladu sa članom 113.7 Ustava i članovima 46., 47., 48., 49. i 50. Zakona] Poslovnika.
97. Što se tiče ispunjenja ovih uslova, Sud primećuje da je podnosilac zahteva jasno naglasio koja su mu osnovna prava i slobode zagarantovane Ustavom i EKLJP-om navodno povređena i precizirao je konkretne akte javnog organa koje osporava u skladu sa članom 48. Zakona i relevantnim odredbama Poslovnika, i podneo je zahtev u roku od 4 (četiri) meseca utvrđenom članom 49. Zakona i relevantnim odredbama Poslovnika.
98. Shodno tome, Sud utvrđuje da je podnosilac zahteva precizirao svoj zahtev i da je podneo isti u zakonskom roku.

Što se tiče ostalih uslova prihvatljivosti

99. Na kraju i nakon razmatranja ustavne žalbe podnosioca zahteva, Sud smatra da se zahtev ne može smatrati očigledno neosnovanim u smislu pravila 39 (2) Poslovnika i da ne postoji nijedan drugi osnov za njegovo proglašavanje neprihvatljivim, jer nijedan od uslova utvrđenih pravilom 39 (3) Poslovnika nije primenljiv u konkretnom slučaju (vidi, između ostalog, predmet ESLJP-a, *Alimuçaj protiv Albanije*, predstavka br. 20134/05, presuda od 9. jula 2012. godine, stav 144; vidi, takođe, slučaj Ustavnog suda KI48/18, podnosilac zahteva: *Arban Abrashi i Demokratski savez Kosova*, gore citiran, stav 115).

Zaključak o prihvatljivosti zahteva

100. Sud zaključuje da je podnosilac zahteva: (i) ovlašćena strana; (ii) da osporava dve odluke jednog javnog organa; (iii) da je iscrpeo pravna sredstva kao što je prethodno konkretno izloženo; (iv) da je naglasio prava i slobode za koje tvrdi da su povređene; (v) da je podneo zahtev u roku; (vi) da zahtev nije očigledno neosnovan; i (vi) da ne postoji nijedan drugi uslov prihvatljivosti koji nije ispunjen.
101. Shodno tome, Sud proglašava zahtev prihvatljivim i u nastavku će razmotriti njegov meritum.

Meritum zahteva

102. Sud prvo podseća da podnosioci zahteva traže ocenu ustavnosti dveju osporenih odluka Vrhovnog suda, odnosno presude [A. A. U. ZH. br. 20/2019] od 30. oktobra 2019. godine i presude [A. A. U. ZH. br. 21/2019] od 5. novembra 2019. godine. Podnosilac zahteva, Koalicija "INICIJATIVA-ANK-PP", tvrdi da je Vrhovni sud, ovim dvema odlukama, postupio u suprotnosti sa: (i) članom 7. [Vladavina zakona] Ustava; (ii) stavom 1. člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa stavom 1. člana 6. (Pravo na

pravično suđenje) EKLJP, i (iii) članom 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava u vezi sa članom 3. (Pravo na slobodne izbore) Protokola br. 1 EKLJP.

103. Međutim, pored toga što osporava ustavnost osporenih akata kao posledica navodnih povreda biračkih prava i prava na pravično suđenje, podnosilac zahteva tvrdi da je Vrhovni sud u suprotnosti sa Ustavom odlučio da direktno primeni međunarodne instrumente sadržane u članu 22. Ustava, a ne član 96.2 ZOI-a i član 4.4. Izbornog pravila br. 03/2013.
104. Shodno tome, pre nego što razmotri pitanja koja se odnose na navodne povrede u vezi sa biračkim pravima i pravom na pravično suđenje vezano sa osporenim odlukama, Sud smatra potrebnim da kao prethodno pitanje razmotri pitanje koje podnosilac zahteva pokreće u vezi sa statusom međunarodnih instrumenata sadržanih u članu 22. Ustava u pravnom sistemu Kosova; kao i činjenicu da li redovni sudovi: i) imaju pravo da direktno primenjuju ustavne norme i/ili međunarodne instrumente predviđene u članu 22. Ustava, kao i da tumače zakonske norme u skladu sa i prema obavezama koje proizilaze iz ustavnih normi, ili ii) da li oni u takvim slučajevima imaju obavezu da na osnovu člana 113.8 Ustava, podnesu slučaj Ustavnom sudu uvek kada se pokrene pitanje ustavnosti pravnih normi.

Status međunarodnih instrumenata sadržanih u članu 22. Ustava u pravnom sistemu Kosova

105. Sud podseća da podnosilac zahteva tvrdi da međunarodni instrumenti sadržani u članu 22. Ustava imaju snagu ustavnih normi i da se razlikuju od međunarodnih sporazuma koji su ratifikovani po Ustavu, a koji postupak se sprovodi usvajanjem zakona o ratifikaciji sporazuma.
106. Sud se poziva na član 22. Ustava koji se odnosi na direktnu primenu međunarodnih sporazuma i instrumenata i koji precizira: *“ljudska prava i slobode, koja su utvrđena [...] međunarodnim sporazumima i instrumentima [sadržanim u članu 22. Ustava], garantovana su ovim Ustavom, i direktno se primenjuju na teritoriji Republike Kosovo i imaju premoć, u slučaju konflikta, nad svim zakonskim odredbama i ostalim aktima javnih institucija [...]”*.
107. Sud podseća i na svoju sudsku praksu u kojoj je naglasio da su ljudska prava i osnovne slobode zagwarantovane međunarodnim instrumentima sadržanim u članu 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata] Ustava, direktno primenljivi i da su deo pravnog poretka Republike Kosovo (vidi, između ostalog, slučaj br. KO162/18, podnosilac: *Predsednik Skupštine Republike Kosovo*, presuda od 19. decembra 2018. godine, stav 36).
108. Shodno tome, prema članu 22. Ustava, Republika Kosovo ne samo da je priznala da su EKLJP i drugi međunarodni instrumenti koji su sadržani u članu 22. Ustava direktno primenljivi u njenom domaćem pravnom poretku, već je takođe predvidela Ustavom da u slučaju konflikta, EKLJP, isto kao i ostalih sedam (7) međunarodnih instrumenata sadržanih u članu 22, imaju premoć nad zakonima i drugim aktima javnih institucija Kosova.

109. Pored toga, prema članu 53. Ustava, sudovi Republike Kosovo, svi bez izuzetka, imaju obavezu da “*Osnovna prava i slobode zagwarantovane ovim Ustavom [...] tumače u saglasnosti sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava*”. To znači da se na svim instancama, kada Ustavni sud ili redovni sudovi Republike Kosovo tumače ljudska prava i slobode zagwarantovane Ustavom, standardi ljudskih prava utvrđeni u sudskoj praksi ESLJP-a, moraju primenjivati na ova prava i slobode, kada je to primenljivo. U slučaju konflikta između njih, standardi koje je uspostavio ESLJP u tumačenju EKLJP-a će prevladati.
110. Takođe, sudska praksa ESLJP-a predstavlja izvor iz kog proističu prava na tumačenje ljudskih prava i sloboda u skladu sa načinom na koji se razvija ova sudska praksa – prema konceptu da EKLJP predstavlja “živi instrument” (“*living document*”) koji je u razvoju. U praksi to znači da se građani Republike Kosovo, pored toga što se mogu pozivati na određene članove međunarodnih instrumenata zagwarantovanih članom 22. Ustava, mogu pozivati i na konkretne slučajeve koji su razmotreni na nivou ESLJP-a, radi argumentovanja svojih zahteva za zaštitu ljudskih prava i sloboda predviđenih Ustavom.
111. Prema tome, u zaključku, uprkos činjenici i tvrdnji podnosioca zahteva da Kosovo nije potpisnik međunarodnih instrumenata sadržanih u članu 22. Ustava, na osnovu napred navedenog, Sud ponavlja svoj stav da prava i slobode zagwarantovane međunarodnim instrumentima navedenim u članu 22. Ustava imaju status normi ustavnog ranga i da su sastavni deo Ustava, na isti način kao i sve ostale odredbe sadržane u Ustavu.

Prava i obaveze redovnih sudova u oblasti direktne primene ustavnih normi

112. U tom smislu, Sud će odgovoriti na pitanje da li redovni sudovi i) imaju pravo da direktno primenjuju ustavne norme i/ili međunarodne instrumente iz člana 22. Ustava, kao i da tumače zakonske norme u skladu sa i prema obavezama koje proizilaze iz ustavnih normi, ili ii) imaju obavezu da na osnovu člana 113.8 Ustava podnesu slučaj Ustavnom sudu uvek kada se pokrene pitanje ustavnosti pravnih normi.
113. Sud podseća da podnosilac zahteva, nakon što je argumentovao da se ljudska prava zagwarantovana međunarodnim instrumentima i sadržana u članu 22. Ustava smatraju ustavnim normama, sa kojim tumačenjem se slaže i Sud, nastavlja sa svojom tvrdnjom da ustavne norme nisu samoizvršive i da se ustavne norme, za razliku od zakona i ratifikovanih međunarodnih sporazuma, uključujući i ljudska prava zagwarantovana međunarodnim instrumentima sadržanim u članu 22. Ustava, ostvaruju samo putem zakona. S tim u vezi, podnosilac zahteva tvrdi da su redovni sudovi dužni da primenjuju zakone, a ne direktno Ustav i njegove norme.
114. S tim u vezi, podnosilac zahteva se drži stava da su redovni sudovi “*dužni*” da upute pitanje Ustavnom sudu, u skladu sa članom 113.8 Ustava, uvek kada se smatra da određeni zakon nije u saglasnosti sa Ustavom.

115. S tim u vezi, Sud podseća da postoje različite prakse po pitanju kako pravni sistemi drugih zemalja uređuju pitanje ustavne kontrole pravnih normi. Prema jednoj studiji Venecijanske komisije, pravni sistemi članova Venecijanske komisije dele se u određene grupe kada je reč o pitanju ustavne kontrole pravnih normi. U vezi sa određivanjem koji se sistem ustavne kontrole primenjuje u različitim zemljama, navedena studija navodi da je klasifikacija pravnog sistema kao „raspršen“ s jedne ili „koncentrisan“ s druge strane teška i da se, shodno tome, priroda pravnog sistema određuje materijalnom nadležnošću određenih sudova u okviru datog sistema (vidi, više o ovom aspektu *Studiju o pojedinačnom pristupu ustavnoj pravdi*, koju je Venecijanska komisija usvojila na 85. plenarnoj sednici od 17-18. decembra 2020. godine, CDL-AD(2010)039rev, str. 12).
116. Na osnovu odredaba Ustava Republike Kosovo, Sud će u nastavku ispitati i) ulogu naših redovnih sudova u primeni ustavnih normi i da li redovni sudovi mogu tumačiti ustavne norme; i ii) da li redovni sudovi, kada smatraju da određena zakonska norma nije u saglasnosti sa Ustavom mogu odstupiti od primene zakona za koji smatraju da je neustavan/tumačiti ga u saglasnosti sa Ustavom ili su u slučaju da se pokrene pitanje ustavnosti zakonskih normi dužni da podnesu slučaj Ustavnom sudu na osnovu člana 113.8 Ustava.

117. Sud će ovo tumačenje izvršiti na osnovu konkretnih odredbi Ustava zemlje.

Da li je Ustavni sud jedini autoritet u Republici Kosovo za tumačenje Ustava

118. Sud na početku razjašnjava hijerarhiju pravnih normi i ulogu redovnih sudova u direktnoj primeni ustavnih normi u skladu sa odredbama Ustava. S tim u vezi, Sud se prvo poziva na član 16. [Premoć Ustava] koji propisuje: *“1. Ustav je najviši pravni akt Republike Kosovo. Zakoni i ostali pravni akti moraju biti u saglasnosti sa ovim Ustavom. [...]”*.
119. Sud se još jednom poziva na član 22. Ustava koji se odnosi na direktnu primenu međunarodnih sporazuma i instrumenata i primenjuje sličnu formulaciju kao član 16. Ustava, naglašavajući: *“ljudska prava i slobode, koja su utvrđena [...] međunarodnim sporazumima i instrumentima [sadržanim u članu 22. Ustava], garantovana su ovim Ustavom, i direktno se primenjuju na teritoriji Republike Kosovo i imaju premoć, u slučaju konflikta, nad svim zakonskim odredbama i ostalim aktima javnih institucija [...]”*.
120. Iz gore navedenih odredbi Ustava je jasno da je Ustav najviši pravni akt na Kosovu i da sve ostale zakonske norme moraju biti u saglasnosti sa njim. Takva konstatacija je već iskazana i potkrepljena sudskom praksom ovog Suda. Konkretnije, u tom smislu, Sud se poziva na svoju sudsku praksu u kojoj je utvrdio da gore navedeni ustavni članovi garantuju načelo *“ustavne supremacije”*, prema kojem Ustav u hijerarhijskom smislu stoji na vrhu piramide i izvor je svih zakona i podzakonskih akata u Republici Kosovo. U poslednje navedenoj, *“supremacija”* Ustava se takođe obezbeđuje i primenom mehanizma kontrole ustavnosti zakona i provere njihove saglasnosti sa

Ustavom, i uvek na način utvrđen Ustavom (vidi, slučaj Ustavnog suda KI48/18, podnosilac *Arban Abrashi i Demokratski savez Kosova*, gore citiran, stav 182).

121. Kada je reč o ulozi redovnih sudova u direktnoj primeni ustavnih normi, Sud podseća na sadržaj člana 102. [Opšta načela sudskog sistema] Ustava, koji propisuje da:

*“1. Sudsku vlast u Republici Kosovo sprovode sudovi.
[...]
3. Sudovi sude na osnovu Ustava i zakona.
[...].”*

122. Sud, takođe, podseća na član 112. [Osnovna načela] Ustava, koji propisuje sledeće:

*“1. Ustavni sud je konačna vlast u Republici Kosovo za tumačenje Ustava i saglasnosti zakona sa Ustavom.
[...].”*

123. Sud se takođe poziva i na član 21. [Opšta načela] Ustava, koji propisuje:

*“1. Ljudska prava i osnovne slobode su neodvojiva, neotuđiva i neosporiva i čine osnov pravnog reda Republike Kosovo.
[...]
3. Svi su dužni da poštuju prava i osnovne slobode ostalih.
[...].”*

124. Na osnovu prethodno navedenih ustavnih odredbi, proizilazi da redovni sudovi imaju pravo i, povrh svega, obavezu da u vršenju svojih funkcija, sude, prvo po Ustavu, a zatim po zakonu.

125. Takođe, imajući u vidu prethodno objašnjenu hijerarhiju pravnih normi, da je Ustav najviši pravni akt na Kosovu i da zakoni i drugi akti moraju biti u saglasnosti sa Ustavom, Sud naglašava da su redovni sudovi dužni da zakonske norme tumače u saglasnosti sa ustavnim normama.

126. S tim u vezi, Sud podseća da uloga redovnih sudova u tumačenju Ustava ne utiče na nadležnost i ovlašćenja koja su članom 112. Ustava dodeljena Ustavnom sudu, kao konačnom autoritetu za tumačenje Ustava i saglasnosti zakona sa Ustavom.

127. U tom smislu, Sud naglašava da je Ustavni sud na osnovu Ustava konačni autoritet za tumačenje Ustava. Sadržaj prethodno citiranog člana 112. Ustava navodi na jasan zaključak da je Ustavni sud javni organ sa isključivim ustavnim ovlašćenjem da konačno tumači Ustav i konačno tumači saglasnost zakona sa Ustavom – što podrazumeva da se pre njega i ostali javni organi mogu angažovati u ustavnom tumačenju. Međutim, način tumačenja, kako u pogledu postupka, tako i u pogledu suštine, koji su drugi javni organi, uključujući i

redovne sudove, izneli o Ustavu, može se uvek osporiti pred Ustavnim sudom. U tim okolnostima, Ustavni sud će dati konačno tumačenje na taj način što će se saglasiti, odnosno neće saglasiti sa prethodno izvršenim tumačenjem Ustava.

128. S tim u vezi, Sud podseća na svoju sudsku praksu u kojoj je utvrdio da je “*osim Ustavnog suda, obaveza [...] i redovnih sudova da prilikom ocene navodnih povreda tumače i osnovna prava i slobode garantovane Ustavom. Ova obaveza proizilazi iz (i) člana 21. [Opšta načela] Ustava, prema kome, između ostalog, osnovna ljudska prava predstavljaju osnov pravnog poretka Republike Kosovo. U ta prava spadaju i ona prava koja su garantovana međunarodnim sporazumima i instrumentima uvrštenim u član 22. [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata] Ustava; i (ii) član 102. [Opšta načela sudskog sistema] Ustava, prema kome sudovi sude na osnovu Ustava i zakona. Shodno tome, prava koja su garantovana Ustavom štite sve sudske instance i Ustavni sud, koji na osnovu člana 112. Ustava predstavlja konačnu vlast za ocenu navodnih povreda osnovnih prava i sloboda garantovanih Ustavom od strane javnih organa*” (vidi slučaj Ustavnog suda KI48/18, podnosilac zahteva: *Arban Abrashi i Demokratski savez Kosova*, citiran u tekstu iznad, stav 181).
129. Dakle, prema tumačenju člana 102.3 Ustava u vezi sa članom 112. 1 Ustava, kao i prema sudskoj praksi Ustavnog suda, on ocenjuje da se pravo i obaveza primene i tumačenja Ustava priznaje svim sudovima Republike Kosovo. Ovi poslednje navedeni, uključujući i Vrhovni sud, kao najvišu sudsku instancu na nivou Republike, imaju obavezu da tumače zakone u saglasnosti sa Ustavom.
130. Zaključno, Ustav priznaje nadležnost za tumačenje Ustava, kao i nadležnost za tumačenje zakona u skladu sa Ustavom, svim sudovima i drugim javnim organima u Republici Kosovo. Međutim, Ustavni sud je jedini organ u Republici Kosovo sa isključivim ustavnim ovlašćenjima da ukine zakon ili pravnu normu; kao i da konačno tumači Ustav i kompatibilnosti sa zakonom s njim.

Da li su redovni sudovi dužni da upute pitanje ustavnosti zakona Ustavnom sudu u skladu sa članom 113. stav 8. Ustava

131. S tim u vezi, Sud takođe podseća na navod podnosioca zahteva da “*kada sudovi dolaze do zaključka da je zakon ili norma koju treba da sprovedu protiv ustavna, onda oni imaju ovlašćenje samo da bi pokrenuli postupke incidentalne kontrole, po članu 113.8 [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava*”.
132. Sud će u nastavku ispitati navod podnosioca da redovni sudovi imaju za obavezu da uvek kada se pokrene pitanje ustavnosti zakonskih normi podnesu slučaj Ustavnom sudu u skladu sa članom 113.8 Ustava, a ne da odstupe od primene određenog zakona koji smatraju neustavnim.

133. S tim u vezi, Sud smatra potrebnim da još jednom iznese tumačenje stava 8. člana 113. Ustava i obaveza koje proizilaze iz tih odredbi. Stav 8. člana 113. Ustava propisuje sledeće:

“Sudovi su ovlašćeni da, Ustavnom sudu, podnesu slučajeve koji se tiču saglasnosti nekog zakona sa Ustavom, ako je ta saglasnost primećena tokom sudskog postupka i ako relevantni sud nije siguran u saglasnost spornog zakona sa Ustavom i samo ako odluka relevantnog suda zavisi od saglasnosti zakona”.

134. Sud će se za potrebe ispitivanja navoda podnosioca zadržati na prvom delu stava 8. člana 113. Ustava koji kaže: *“Sudovi su ovlašćeni da, Ustavnom sudu, podnesu slučajeve koji se tiču saglasnosti nekog zakona sa Ustavom [...]”.*
135. Prema ovom kriterijumu, Sud primećuje da Ustav jasno predviđa da redovni sudovi *„imaju pravo”* da podnose slučajeve koji se tiču ustavne saglasnosti određenog zakona. Međutim, Ustav ni na koji način ne obavezuje redovne sudove da se nužno obraćaju Ustavnom sudu uvek kada se postavi takvo pitanje na nivou redovnog suda. To očigledno znači da pravo redovnih sudova da podnose slučajeve Ustavnom sudu predstavlja diskreciono pravo, a ne obavezujuću ustavnu obavezu. Ako bi to bila obaveza, kako tvrdi podnosilac zahteva, Ustav bi to jasno predvideo kao obavezu za redovne sudove.
136. Ustav utvrđuje da redovni sudovi u slučaju “sumnje” imaju “pravo”, ali ne i “obavezu” da pitanje koje se odnosi na ustavnu saglasnost zakona upute Ustavnom sudu.
137. Shodno tome, Sud objašnjava da u pogledu saglasnosti zakonskih normi sa ustavnim normama, ako se određeno ustavno pitanje pokrene u predmetima pred redovnim sudovima, prema članu 113.8 Ustava i kada redovni sudovi nisu sigurni u ustavnost zakonske norme, odnosno imaju “sumnje” u pogledu njene ustavnosti, oni mogu podneti slučaj Ustavnom sudu na osnovu člana 113.8 Ustava – ali nemaju ustavnu obavezu da to nužno urade. S druge strane, sud može odlučiti da ne podnese slučaj Ustavnom sudu kada u konkretnom slučaju može protumačiti tu normu u saglasnosti sa Ustavom ili direktno primeniti ustavnu normu. U ovom slučaju, redovni sud koji ima slučaj pred sobom, uz dovoljno adekvatno obrazloženje, može direktno primeniti normu ustavnog ranga i ukloniti normu zakonskog ranga za konkretni slučaj koji se nalazi pred njim.
138. Međutim, Sud takođe naglašava da je na osnovu uloge Ustavnog suda prema članu 112. Ustava, u slučajevima kada redovni sudovi izaberu da ne podnesu slučaj na osnovu člana 113.8 Ustava, na Ustavnom sudu, kao što će postupiti u ovom slučaju, da kao konačni autoritet, nakon iscrpljivanja svih delotvornih pravnih sredstava predviđenih zakonom, oceni da li je tumačenje ustavnih normi koje su izvršili redovni sudovi svojim odlukama u saglasnosti sa Ustavom. To znači da je obrazloženje redovnog suda za poništavanje norme zakonskog ranga u korist primene norme ustavnog ranga od najveće važnosti

za činjenicu da takvo donošenje odluka mora biti uverljivo i tačno kako bi se moglo konačno potvrditi od strane Ustavnog suda – ako mu se slučaj podnese.

139. Važno je istaći da se tumačenje ustavnih normi, uključujući i pravo redovnih sudova koji u konkretnom slučaju odluče da primene zakonsku normu u saglasnosti sa ustavnom normom i/ili direktno primene ustavnu normu, mora razlikovati od prava na ukidanje zakonskih normi za koje se smatra da nisu u saglasnosti sa Ustavom. Postoji duboka i važna razlika, s jedne strane, između tumačenja norme zakonskog ranga u skladu sa normom ustavnog ranga i/ili direktne primene ustavne norme; i, s druge strane, „ukidanja“ zakonske norme kao norme koja je u suprotnosti sa ustavnom normom, sa efektom *ergomnes*.
140. Budući da Ustav redovnim sudovima priznaje ovlašćenje za tumačenje zakonske norme u saglasnosti sa ustavnom normom i/ili direktnu primenu ustavne norme, ovlašćenje „ukidanja“ zakonskih normi kao nesaglasnih sa Ustavom, Ustav nije predvideo kao ovlašćenje za redovne sudove.
141. Ustav Kosova je konkretno predvideo postupak, način i instituciju koja ima isključivo ustavno ovlašćenje da konačno utvrdi neustavnost zakonske norme ili ukine zakonsku normu ako je u suprotnosti sa Ustavom. Ovo pravo je Ustavom dodeljeno samo Ustavnom sudu, koji može, nakon što ovlašćena strana podnese zahtev na osnovu člana 113. Ustava, konačno da utvrdi neustavnost norme i ukine određenu normu koja je u suprotnosti sa Ustavom i utvrditi dejstva takvog ukidanja.
142. U svetlu okolnosti konkretnog slučaja, Sud utvrđuje da redovni sudovi imaju ustavno ovlašćenje da primene zakonsku normu u saglasnosti sa Ustavom ili da direktno primene samoprimerljivu ustavnu normu, uključujući i međunarodne konvencije koje su sastavni deo Ustava na osnovu člana 22. Ustava. Na principijelnom nivou, to znači da je Vrhovni sud, u konkretnom slučaju, imao pravo da direktno primeni normu EKLJP. Da li je u saglasnosti sa ustavnim ovlašćenjima Vrhovnog suda konstatacija navedene kolizije i da li je tačno njegovo tumačenje u okolnostima ovog slučaja u nadležnosti je Ustavnog suda da o tome konačno odluči.
143. Stoga, u okolnostima konkretnog slučaja, Ustavni sud mora da protumači i konačno odluči o tome da li su osporene odluke Vrhovnog suda u saglasnosti sa članom 45. Ustava u vezi sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP.
144. Ovu ocenu Sud će izvršiti u nastavku ove presude.

Saglasnost osporenih odluka Vrhovnog suda sa članom 45. Ustava u vezi sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP

145. U tom smislu, Sud će oceniti ustavnost dveju osporenih odluka Vrhovnog suda, odnosno presude A.A.U.ZH. br. 20/2019 od 30. oktobra 2019. godine i presude A.A.U.ZH. br. 21/2019 od 5. novembra 2019. godine.
146. Da bi izvršio ovu ocenu, Sud će prvo izložiti obaveze koje se odnose na garantovanje glasanja iz inostranstva koje član 3. Protokola br. 1 EKLJP

postavlja državama koje sprovode Konvenciju - uvek u skladu sa tumačenjem koje je za ovaj član izneo ESLJP. Nakon toga, Sud će primeniti ova načela na okolnosti konkretnog slučaja i izvršiti konkretnu ocenu ustavnosti osporenih odluka.

147. Na samom kraju, Sud će ispitati pitanje privremene mere; istaći dejstva ove presude, kao i predstaviti zaključke o ovom slučaju.

Opšta načela člana 3. Protokola br. 1 EKLJP-a, a posebno ona koja se odnose na “glasanje iz inostranstva” u skladu sa sudskom praksom ESLJP-a

148. S tim u vezi, Sud prvo podseća na sadržaj člana 3. Protokola br. 1 EKLJP-a koji propisuje sledeće: “Visoke strane ugovornice se obavezuju da u primerenim vremenskim razmacima održavaju slobodne izbore s tajnim glasanjem, pod uslovima koji obezbeđuju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tela”.
149. Prava koja su zagantovana članom 3. Protokola br. 1 EKLJP-a su presudna prava za uspostavljanje i održavanje temelja delotvorne i važeće demokratije koja se rukovodi vladavinom prava. Međutim, ova prava nisu apsolutna. Ima prostora za “implicitna ograničenja”, a Državama se mora dati šire polje procene u tom pogledu (vidi predmet ESLJP-a *Yumak i Sadak*, presuda od 9. jula 2008. godine, stav 109 i tu citirane reference).
150. U tom smislu, ESLJP je razjasnio da se član 3. Protokola 1 EKLJP razlikuje od ostalih članova EKLJP-a i njenih protokola jer je formulisan kao “obaveza” Država da organizuju izbore koji će osigurati slobodno izražavanje volje naroda, a ne kao neko posebno “pravo ili sloboda”. Međutim, uzimajući u obzir pripremni rad na izradi ove norme i način na koji je norma tumačena u kontekstu EKLJP u celini, ESLJP je utvrdio da ova odredba podrazumeva i “individualna prava”, koja uključuju i “pravo birati” (aktivni aspekt) i “pravo biti biran” (pasivni aspekt) (vidi *Mathieu-Mohin i Clerfayt protiv Belgije*, 1987, stavovi 48-51; *Ždanoka protiv Letonije*, presuda VV-a ESLJP-a od 16. marta 2006. godine, stav 102, vidi, *mutatis mutandis*, slučajeve Ustavnog suda KIO1/18, podnosilac *Gani Dreshaj i ABK*, presuda od 4. februara 2019. godine, stavovi 99-102, u kojem su između ostalog objašnjena i ostala povezana načela člana 3. Protokola br. 1 EKLJP na koja se poziva Sud).
151. Aktivni i pasivni aspekt glasa sadrže u sebi suštinske i procesne garancije. Međutim, Sud primećuje da na osnovu sudske prakse ESLJP-a, pasivna prava uživaju manju zaštitu od aktivnih prava (vidi predmet ESLJP-a *Ždanoka protiv Letonije*, br. 58278/00, presuda od 16. marta 2006. godine, stavovi 105-106). Praksa ESLJP-a je u odnosu na pasivna prava vidno fokusirana samo na verifikaciju nepostojanja proizvoljnosti u domaćim postupcima koji su mogli rezultirati diskvalifikacijom fizičkog ili pravnog lica koje se kandiduje na izborima (vidi, slučaj Ustavnog suda KIO1/18, podnosilac zahteva: *Gani Dreshaj i Alijansa za budućnost Kosova (ABK)*, presuda od 23. januara 2019. godine i druge tu citirane reference).

152. Prava koja su zagarantovana članom 3. Protokola br. 1 su presudna za uspostavljanje i održavanje temelja delotvorne i smislene demokratije koja se rukovodi vladavinom prava. Međutim, ova prava nisu apsolutna. Ima prostora za “implicitna ograničenja”, a Državama ugovornicama se u toj sferi mora dati šire polje procene. ESLJP potvrđuje da je polje u ovoj oblasti široko (vidi predmet *Mathieu-Mohin i Clerfayt*, citiran u tekstu iznad, stav 52, predmet *Matthews*, citiran u tekstu iznad, stav 63, *Labita*, citiran u tekstu iznad, stav 201 i *Podkolzina protiv Letonije*, br. 46726/99, stav33, ESLJP 2002-II). Postoje brojni načini da se organizuju i vode izborni sistemi a postoje i mnoge razlike, između ostalog, u pogledu istorijskog razvoja, kulturne raznolikosti i političke misli u okviru Evrope i na svakoj od država ugovornica je da to uključe u svoju demokratsku viziju (vidi, predmet *Hirst protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 2) [VV], br. 74025/01, stav 61, ESLJP 2005-IX, vidi, takođe, slučajeve Ustavnog suda KI01/18, podnosilac zahteva: *Gani Dreshaj i Alijansa za budućnost Kosova (ABK)*; I KI48/18, podnosilac zahteva: *Arban Arbrashi I Demokratski savez Kosova*, obe presude su gore citirane).
153. Takođe, ESLJP je razjasnio da kao član sa posebnim karakteristikama, član 3. Protokola br. 1 EKLJP ne sadrži listu legitimnih ciljeva koji bi opravdali ograničavanje ostvarivanja prava koje se garantuje ovim članom. Isti se takođe ne poziva ni na “legitimne ciljeve” koji su iscrpno navedeni u članovima 8. do 11. EKLJP. Shodno tome, ESLJP je naglasio da države imaju slobodu da se pozovu na “svoje specifične ciljeve” kada ograničavaju ostvarivanje ovog prava pod uslovom da su takvi ciljevi: (i) u skladu sa načelom vladavine prava; i (ii) opštim ciljevima Konvencije (vidi *Ždanoka protiv Letonije*, citiran u tekstu iznad, stav 115).
154. ESLJP je tumačio ovaj član EKLJP i u nizu drugih predmeta koji se odnose na izbore. Međutim, Sud će se u nastavku usredsrediti na predmete ESLJP-a koji se odnose isključivo na “glasanje iz inostranstva” – kao glavno pitanje u ovom izbornom slučaju pred ovim Sudom.
155. Jedan od ključnih predmeta ESLJP-a u kojem je raspravljeno pitanje glasanja iz inostranstva, predstavlja predmet *Sitaropoulos i Giakoumopoulos protiv Grčke* (vidi, predstavka br. 42202/07, presuda VV-a ESLJP-a od 15. marta 2012. godine – vidi takođe i druge predmete ESLJP-a koji su tu citirani). Iako ovaj slučaj nije identičan u pogledu činjenica sa predmetom koji je na razmatranju pred Sudom, ipak, principi koji su tu ustanovljeni u pogledu glasanja iz inostranstva stoje i mogu se primeniti *mutatis mutandis* na okolnosti konkretnog slučaja u svetlu izvođenja zaključka o tome kakva se obaveza članom 3. Protokola br. 1 EKLJP nameće državama u odnosu na glasanje iz inostranstva. Prema tumačenjima ESLJP-a u ovom i nekoliko drugih predmeta, član 3. Protokola br. 1 EKLJP ne obavezuje države da uvedu sistem koji će osigurati pravo glasa za nerezidentne državljane (za više detalja pogledaj: Vodič ESLJP-a o članu 3. Protokola br. 1 uz EKLJP (dostupan i na albanskom i srpskom jeziku), ažuriran 30. avgusta 2020. godine, str. 10-13, predmete koji su tu citirani i konkretno deo koji je naslovljen “3. Organizacija izbora u inostranstvu za državljane koji nemaju boravište”).

156. Predmet *Sitaropoulos i Giakoumopoulos protiv Grčke* (citiran u tekstu iznad) podnela su ESLJP-u tri grčka državljanina koja su tvrdila da je nemogućnost da glasaju na parlamentarnim izborima u Grčkoj iz svoje zemlje boravišta (Strazbur, Francuska – gde su živeli i radili u organizaciji Saveta Evrope) predstavljala nesrazmerno mešanje u ostvarivanje njihovog biračkog prava u skladu sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP. Dakle, oni su bili grčki državljani sa boravištem u Francuskoj i nisu imali mogućnost da ostvare svoje pravo glasa iz inostranstva na parlamentarnim izborima u Grčkoj. Podnosioci zahteva su nemogućnost da ostvare ovo pravo smatrali povredom člana 3. Protokola br. 1 EKJP. Kao što će biti objašnjeno u daljem tekstu, ESLJP nije utvrdio kršenje u ovom slučaju jer je zaključio da nepružanje mogućnosti za glasanje iz inostranstva (iako ga ohrabruju organi Saveta Evrope) ne narušava suštinu prava glasa.
157. Kako bi ocenio ovu konkretnu tvrdnju, ESLJP je citirao primenljivu sudsku praksu, merodavno međunarodno pravo i predstavio istraživanja sprovedena u uporednom pravu zemalja Saveta Evrope. Ovo istraživanje je pokazalo da trideset sedam (37) država članica Saveta Evrope omogućavaju, u principu, glasanje iz inostranstva – bilo putem biračkih mesta u inostranstvu ili putem pošte. Sedam (7) država članica Saveta Evrope ne dozvoljava nijedan način glasanja iz inostranstva. U većini zemalja koje dozvoljavaju glasanje iz inostranstva, postoji određena preliminarna administrativna procedura po kojoj se zainteresovana lica moraju prijaviti i registrovati – na osnovu zakonskih rokova koje utvrđuju države koje dozvoljavaju ovaj oblik glasanja (vidi, slučaj ESLJP-a *Sitaropoulos i Giakoumopoulos protiv Grčke*, citiran u tekstu iznad, stavovi 39-45).
158. ESLJP je dalje citirao Rezoluciju 1459 (2005) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope „o ukidanju ograničenja ostvarivanja biračkog prava”, u kojoj je konkretno navedeno: “7. S obzirom na važnost biračkog prava u demokratskom društvu, države članice Saveta Evrope trebalo bi da omoguće svojim građanima koji žive u inostranstvu da glasaju na nacionalnim izborima imajući u vidu složenost različitih izbornih sistema. One bi trebalo da preuzmu odgovarajuće mere kako bi olakšale ostvarivanje ovih biračkih prava u što je moguće većoj meri, posebno uzimajući u obzir glasanje u odsustvu (poštansko), konzularno ili elektronsko glasanje, u skladu sa Preporukom Rec (2004) 11 Komiteta ministara državama članicama o zakonskim, operativnim i tehničkim standardima za glasanje elektronskim putem. Države članice moraju međusobno saradivati u ovom cilju i uzdržati se od postavljanja nepotrebnih prepreka na putu delotvornog ostvarivanja biračkih prava stranih državljanina koji žive na njihovim teritorijama”.
159. ESLJP se pozvao i na tri materijala koja je objavila Venecijanska komisija.
160. Prvo, ESLJP se pozvao na Kodeks dobrog vladanja u izbornim pitanjima, u kojem je navedeno sledeće: “pravo da se bira i bude biran može da se dodeli državljanima koji žive u inostranstvu (tačka I.1.1.c.v.)”. Preostali relevantni deo navedenog Kodeksa koji se odnosi na glasanje iz inostranstva predviđa sledeće: “iii. glasanje poštom treba dozvoliti samo ukoliko je poštanska služba sigurna i pouzdana; pravo na glasanje putem pisma može da se

ograniči na ljude koji su u bolnici ili zatvoru, slabije pokretljivim licima ili biračima koji žive u inostranstvu; ne sme se dozvoliti prevara ili zastrašivanje” (vidi tačku 3.2 Kodeksa dobrog vladanja u izbornim pitanjima).

161. Drugo, ESLJP se pozvao na Studiju Venecijanske komisije br. 352/2005 koja je predstavila Izveštaj o izbornom zakonu i izornoj administraciji u Evropi, u kojoj je u relevantnom delu navedeno:

“Prava glasanja za državljane u inostranstvu:

57. Pravo na glasanje iz inostranstva, npr. dodeljivanje biračkog prava državljanima koji žive u inostranstvu, relativno je nov fenomen. Čak i u davno uspostavljenim demokratijama, građanima koji žive u stranim državama nije dodeljeno biračko pravo do 1980-ih godina (npr. Savezna Republika Nemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo) ili 1990-ih godina (npr. Kanada, Japan). Međutim, u međuvremenu su mnoge demokratije koje su u razvoju ili nove u Evropi uvele zakonske odredbe o glasanju iz inostranstva (glasanje van zemlje, glasanje van države). Iako to još uvek nije uobičajeno u Evropi, moglo bi se razmotriti uvođenje prava na glasanje iz inostranstva, ako ono još uvek nije prisutno. Međutim, moraju se primeniti zaštitne mere kako bi se osigurao integritet glasanja ... [...]

152. Glasanje putem pošte je dozvoljeno u nekoliko uspostavljenih demokratija u zapadnoj Evropi, kao što su npr. Nemačka, Irska, Španija, Švajcarska [...] Takođe se koristilo, na primer, u Bosni i Hercegovini i na Kosovu kako bi se osigurala maksimalna inkluzija izbornog procesa (CG/BUR (11) 74). Međutim, trebalo bi da bude dozvoljeno samo ako je poštanska služba sigurna i pouzdana. U svakom pojedinačnom slučaju se mora proceniti da li je verovatno da se prilikom glasanja poštom mogu dogoditi prevara i manipulacija”.

162. Treće, ESLJP se pozvao na Studiju Venecijanske komisije br. 580/2010 kojom je predstavljen Izveštaj o glasanju iz inostranstva, u kojoj je navedeno sledeće:

“91. Nacionalne prakse u vezi sa biračkim pravom građana koji žive u inostranstvu i njegovo ostvarivanje daleko su od toga da budu ujednačene u Evropi.

[...]

98. Da rezimiramo, iako uskraćivanje biračkog prava građanima koji žive u inostranstvu ili postavljanje ograničenja na ovo pravo predstavlja ograničenje principa univerzalnog biračkog prava, Komisija u ovoj fazi ne smatra da principi evropskog izbornog nasleđa zahtevaju uvođenje takvog prava.

99. Iako se uvođenje biračkog prava za građane koji žive u inostranstvu ne zahteva principima evropskog izbornog nasleđa, Evropska komisija za demokratiju putem prava sugerise da Države, u pogledu evropske mobilnosti građana, i u skladu sa posebnim situacijama određenih država, zauzmu pozitivan pristup biračkom pravu građana koji žive u inostranstvu, pošto ovo pravo podstiče razvoj nacionalne i evropske državnosti”.

163. Nakon razmatranja ovih materijala (na koje se poziva i ovaj Sud), ESLJP je došao do zaključka da *“nijedan od gore ispitanih pravnih instrumenata ne predstavlja osnovu za zaključak da su Države, kako trenutno stoji situacija, dužne da omoguće svojim građanima koji žive u inostranstvu ostvarivanje biračkog prava”*. ESLJP je dalje naglasio sledeće: *“Što se tiče načina ostvarivanja ovog prava od strane država koje već dozvoljavaju glasanje iz inostranstva – primenjuju se najrazličitiji pristupi i načini”*.
164. Kao rezultat toga, ESLJP je došao do zaključka da se u ovom slučaju *“ne može reći da je sama suština prava glasa zagaranovanog članom 3. Protokola br. 1 EKLJP narušena. Shodno tome, nije došlo do kršenja ovog člana”* (vidi *Sitaropoulos i Giakoumopoulos protiv Grčke*, citiran u tekstu iznad).
165. U tom smislu, Sud primećuje da do ovog trenutka na nivou Saveta Evrope ne postoji nužna obaveza prema kojoj su države dužne da obavezno garantuju pravo glasanja iz inostranstva. Ni sudska praksa ESLJP-a pri tumačenju člana 3. Protokola br. 1 EKLJP takođe ne predviđa bilo kakvu obavezu država da nužno omoguće glasanje iz inostranstva. Naime, i u slučaju kada Grčka uopšte nije omogućila ovu vrstu glasanja podnosiocima u gore navedenom predmetu, ESLJP nije smatrao da je narušena suština biračkog prava.
166. Iz dokumenata Venecijanske komisije i drugih tela Saveta Evrope, konačno proizlazi da dosadašnje evropsko izborno nasleđe ne zahteva nužno da države osiguraju takvo pravo. Ipak, države se ohrabruju da uspostave mehanizme koji pružaju mogućnost glasanja iz inostranstva. Kada je reč konkretno o glasanju putem pošte, stalno se naglašava činjenica da države koje dozvoljavaju ovaj oblik glasanja moraju biti uverene da je *“poštanska služba sigurna i pouzdana”* kako bi se integritet glasanja sačuvao u svim okolnostima. Što se pak tiče načina ostvarivanja prava na glasanje iz inostranstva za države koje dozvoljavaju ovaj oblik glasanja, ESLJP je samo ukazao da se *“primenjuju najrazličitiji pristupi i načini”* – ne navodeći da član 3. Protokola br. 1 EKLJP predviđa bilo kakvu obavezu za države u pogledu načina organizacije ili rokova koji mogu biti propisani u zakonodavstvima datih država.
167. S tim u vezi, Sud naglašava da u slučajevima kada je pravo glasa iz inostranstva, putem pošte, zagaranovano važećim zakonom, tada države treba da obezbede da se osobama koje ostvaruju ovo pravo glasa putem pošte poštuju garancije sadržane u članu 3. Protokola br. 1 EKLJP-a.
168. Sud objašnjava da se slučaj KI207/19 ne odnosi na pravo na glasanje iz inostranstva kao koncept i kao pravo samo po sebi (kao što je to bio slučaj u gore izloženom predmetu ESLJP-a) – budući da je takvo pravo već zagaranovano važećim izbornim zakonom u Republici Kosovo. Republika Kosovo spada u grupu država koje garantuju ovo pravo, kao što je i navedeno u samoj gore citiranoj presudi ESLJP-au kojoj se pominje i Kosovo (vidi *Sitaropoulos i Giakoumopoulos protiv Grčke*, stav 152). Slučaj KI207/19 se odnosi na zakonske uslove koji uređuju procesni i praktični aspekt ostvarivanja prava na glasanje putem pošte iz inostranstva, a konkretnije na rok u kojem

glasovi iz inostranstva moraju pristići u CIK i da li takav rok povređuje prava koja se garantuju članom 3. Protokola br. 1 EKLJP-a.

169. Podsećamo da važeći zakon u Republici Kosovo, odnosno član 96.2 ZOI-a predviđa sledeće: *“Glasovi van Kosova se trebaju proslediti CIK pre dana izbora, kao što je i određeno pravilima CIK”*. Dalje, član 4.4 Izbornog pravila br. 03/2013 predviđa da: *“Glasački listići iz programa glasanja putem pošte treba da stignu u CIK dvadeset četiri (24) časova pre dana izbora”*.
170. Vrhovni sud je u obe osporene odluke došao do zaključka da je zakonski rok za pristizanje glasova iz inostranstva u CIK - dvadeset četiri (24) sata pre dana izbora – u konkretnom slučaju, *“u koliziji”* sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP, kao normom ustavnog ranga, te da je u ovom slučaju odstupio od primene tog roka oslanjajući se na član 3. Protokola br. 1 EKLJP-a.

Primena gore navedenih načela na okolnosti konkretnog slučaja

171. Kao što je prethodno navedeno, Sud će u nastavku analizirati saglasnost osporenih odluka Vrhovnog suda sa članom 45. Ustava u vezi sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP, uzimajući u obzir opšta načela koja se tiču glasanja iz inostranstva.
172. U tom smislu, Sud treba da odluči da li je Vrhovni sud postupio u saglasnosti sa svojim ustavnim ovlašćenjima i u skladu sa gore navedenim članovima kada je odlučio da je zakonski rok za prijem glasova iz inostranstva, utvrđen članom 96.2 ZOI-a i članom 4.4 Izbornog pravila br. 03/2013, u koliziji sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP.
173. Da bi doneo takav zaključak, Sud dalje ocenjuje da li je (i) član 96.2 ZOI-a u vezi sa članom 4.4 Izbornog pravila br. 03/2013 u suprotnosti sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP-a; a, nakon toga, Sud će oceniti da li su (ii) osporene odluke Vrhovnog suda u skladu sa članom 45. Ustava u vezi sa članom 3. Protokola br. 1. EKLJP-a.

Da li je član 96.2 Zakona o opštim izborima u vezi sa članom 4.4 Izbornog pravila br. 03/2013 u suprotnosti sa članom 3 Protokola br. 1 EKLJP-a

174. Sud prvo podseća da je Vrhovni sud proglasio član 96.2 ZOI-a u vezi sa članom 4.4 Izbornog pravila br. 03/2013 kao normu zakonskog ranga u koliziji ili u suprotnosti sa članom 3 Protokola br. 1 EKLJP-a, kao normu ustavnog ranga.
175. U vezi sa kolizijom proglašenom od strane Vrhovnog suda, Ustavni sud podseća na objašnjenje ESLJP-a da EKLJP ne obavezuje države da obavezno garantuju pravo glasa iz inostranstva nerezidentnim građanima.
176. Međutim, i pored toga što član 3. Protokola br. 1 EKLJP ne obavezuje države da nužno omoguće glasanje iz inostranstva, Republika Kosovo je među državama koje su odlučile da garantuju ovog pravo svojim nerezidentnim državljanima. U

slučajevima kada države garantuju pravo koje nije apsolutne prirode, one takođe imaju pravo da utvrde zakonske uslove za ostvarivanje predmetnog prava.

177. Koncept *“implicitnih ograničenja”* (*“implied limitations”*) prema članu 3. Protokola br. 1 EKLJP je od velike važnosti za utvrđivanje primerenosti ciljeva kojima se teži ograničenjima uspostavljenim za prava zagwarantovana ovim članom. S obzirom na to da ne postoji specifična lista legitimnih ciljeva koji mogu opravdati ograničenje prava zagwarantovanih članom 3. Protokola br. 1 EKLJP, to znači da ESLJP *“ne primenjuje tradicionalni test “neophodnosti” (“necessity”) ili “hitne društvene potrebe” (“pressing social need”) koji se koristi u članovima 8-11. EKLJP”* (vidi predmet ESLJP-a *Ruska ujedinjena demokratska partija Yabloko i drugi protiv Rusije*, predstavka br. 18860/07, presuda od 8. novembra 2016. godine, stavovi 68 i 69 i druge tu citirane odluke).
178. U gore navedenom predmetu, ESLJP je istakao da se prilikom ocene saglasnosti sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP, ESLJP fokusirao na dva glavna kriterijuma: (i) *“da li je postojala proizvoljnost ili nedostatak srazmernosti”*; i, (ii) *“da li je ograničenje uticalo na slobodno izražavanje volje naroda”*.
179. Ono što ESLJP želi da osigura je: (i) da uvedena ograničenja ne umanjuju predmetna prava do te mere da oštete njihovu suštinu i liše ih delotvornosti; (ii) da su ograničenja uvedena radi ostvarivanja legitimnog cilja; i, (iii) da preduzete mere nisu nesrazmerne. Konkretno, svaki uslov ili ograničenje koje je uvedeno u odnosu na prava iz člana 3. Protokola br. 1 EKLJP ne sme sprečavati slobodno izražavanje ljudi u odnosu na izbor zakonodavnog tela. To znači da predmetna ograničenja *“moraju odražavati ili da nisu suprotna brizi da se održi integritet i delotvornost izbornog postupka uspostavljenog u svrhu identifikovanja volje naroda putem univerzalnog glasanja”* (vidi predmet ESLJP-a *Ruska ujedinjena demokratska partija Yabloko i drugi protiv Rusije*, stav 63).
180. U tom kontekstu, Sud podseća da su na domaćem nivou, pored EKLJP, podjednako važne i odredbe Ustava kojima se uređuje način ograničavanja prava zagwarantovanih Ustavom. U tom smislu, Sud podseća na sadržaj člana 55. [Ograničenje prava i osnovnih sloboda] Ustava, na osnovu kojeg se može ograničiti i pravo glasa, kao jedno od neapsolutnih prava koja su zagwarantovana Ustavom.
181. Test ovog člana zahteva da se oceni: (1) da li je ograničenje prava propisano zakonom; (2) da li postoji legitiman cilj koji se nastoji postići tim ograničenjem; (3) da li postoji odnos proporcionalnosti između ograničenja prava i legitimnog cilja koji se nastoji postići (vidi, predmete Suda: KO157/18, podnosilac zahteva: *Vrhovni sud Republike Kosovo*, presuda od 13. marta 2019. godine, KO54/20, podnosilac zahteva: *Predsednik Republike Kosovo*, presuda od 31. marta 2020. godine, stavovi 197-198; KO61/20, podnosilac zahteva: *Uran Ismajli i 29 drugih poslanika Skupštine Republike Kosovo*, presuda od 1. maja 2020. godine). U daljoj proceni ovih tačaka, Sud će takođe

uzeti u obzir gore navedene kriterijume po kojima ESLJP vrši procenu ograničenja koja se odnose na biračka prava.

(1) Da li je ograničenje prava glasa bilo propisano zakonom

182. Što se tiče pitanja da li je ograničenje prava na glasanje iz inostranstva “propisano zakonom”, Sud podseća da institucije javne vlasti uživaju određeno polje slobodne procene pitanja od opšteg interesa i pokrivanja različitih oblasti posebnim zakonima.
183. Sud podseća da ni član 3. Protokola br. 1 EKLJP, a ni član 45. Ustava ne govore konkretno o pravu na glasanje iz inostranstva niti o načinu na koji bi se moglo ograničiti ovo pravo ako se garantuje. Ono što je jasno jeste da ova dva člana ne zabranjuju garantovanje glasanja iz inostranstva kao način ostvarivanja aktivnog aspekta biračkog prava. Za uređenja zakonskih uslova prava na glasanje iz inostranstva, ako je zagantovano, zakonom, Ustav je ostavio da budu izvršena normama zakonskog ranga.
184. U tom pogledu, Sud primećuje da je država Kosovo, shodno članu 3. Protokola br. 1 EKLJP i članu 45. Ustava, ZOI-om, garantovala pravo na glasanje iz inostranstva i istim zakonom utvrdila kriterijume, uslove i rokove za ostvarivanje ovog prava. Što se tiče konkretno pitanja zakonskog roka u kojem moraju pristići glasovi iz inostranstva, ZOI-om je utvrđeno da glasovi iz inostranstva “*moraju biti primljeni od CIK-a 24 časova pre dana izbora*”.
185. S tim u vezi, Sud utvrđuje da obaveza ograničavajuće prirode da svi glasovi iz inostranstva stignu dvadeset četiri (24) sata pre dana izbora predstavlja ograničavanje prava glasa koje je predviđeno zakonom.

(2) Da li postoji legitiman cilj koji se nastoji postići navodnim ograničenjima

186. U pogledu toga da li je postojao “legitimni cilj” koji se želeo postići ograničavanjem prava na glasanje iz inostranstva, Sud podseća na sadržaj relevantnih članova ZOI-a u kojima je uređen ovaj poseban način ostvarivanja biračkog prava i u kojima se mogu identifikovati ciljevi koji se žele postići njegovim ograničavanjem.
187. Konkretno, dva od trinaest glavnih ciljeva ZOI-a imaju za cilj da uredi: “*c) priznavanje i zaštita prava na glasanje i uslova glasanja; i m) procedure glasanja, brojanje i objavljivanje rezultata*” (Vidi član 1 ZOI). Pravo na glasanje iz inostranstva se garantuje i licu koje “*b) boravi van Kosova i koje je napustilo Kosovo na dan ili posle 1. januara 1998. pod uslovom da ispunjava uslove zakona na snazi o pitanjima državljana Kosova*” (vidi član 5.1 b) ZOI-a). Glasanje van Kosova se garantuje “*Licu sa pravom glasa koje se privremeno nalazi van zemlje, ili je raseljeno sa Kosova ima pravo glasa na izborima u saglasnosti sa pravilima i u roku koji je u skladu sa ovim zakonom*” (vidi član 6.2 ZOI-a).

188. Pored ovih gore navedenih odredbi ZOI je posvetio posebno poglavlje i "Glasanj[u] van Kosova" gde su određene opšte odredbe, apliciranje za glasanje iz inostranstva, potvrđivanje i proces žalbi (Vidi poglavlje XIV ZOI). U stavu 1. člana 96. se navodi da: "Sposobni glasač koji je privremeno van Kosova može glasati na izborima za Skupštinu Kosova, ukoliko je on/ona uspešno aplicirao za Glasanje van Kosova i glasalo, u skladu za odredbama ovog Zakona i pravilima CIK". Dalje, stav 2 člana 96 (koji je proglašen od strane Vrhovnog suda kao norma u koliziji sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP-a) propisuje da glas preko glasanja iz inostranstva mora da se primi od CIK-a „pre dana izbora“ (vidi član 96 ZOI) koji se kao odredba dalje konkretizuje članom 4.4. Izbornog pravila br. 03/2013 gde se naglašava da glas mora da pristigne 24 časova pre dana izbora.
189. U tom pogledu, Sud primećuje da je *ratio legis* člana 96.2 ZOI-a u vezi sa članom 4.4 Izbornog pravila br. 03/2013 zapravo garantovanje efikasnog i delotvornog procesa prebrojavanja glasova i zaključenja izbornih rezultata u razumnom vremenskom roku, uključujući i glasove iz inostranstva, tako da se isti smatraju zakonitim za prebrojavanje i uključivanje u konačni izborni rezultat. Ovaj cilj ograničava pravo na glasanje iz inostranstva izvesnim rokom.
190. Sud podseća da su, prema sudskoj praksi ESLJP, ograničenja biračkog prava u skladu sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP-a ako su ista u skladu sa: (i) načelom vladavine prava; i (ii) opštim ciljevima EKLJP-a
191. S tim u vezi, Sud primećuje da ni član 45. Ustava ne navodi izričito legitimne ciljeve na osnovu kojih bi se biračko pravo moglo ograničiti. Prema tome, ograničenje ovog prava se može izvršiti ako je u saglasnosti sa članom 55. Ustava i ako predmetno ograničenje poštuje načelo vladavine prava i opšte ciljeve EKLJP i Ustava Republike Kosovo.
192. Uvođenje zakonskih uslova i odgovarajućih rokova za ostvarivanje biračkog prava je neophodno za uspostavljanje delotvornog i efikasnog sistema na centralnom i lokalnom nivou. U tom pogledu, Sud smatra da ciljevi koji su izraženi ZOI-om radi da se procedure glasanja iz inostranstva regulišu sa odgovarajućim rokovima u svetlu garantovanja izbornog procesa u kojem glasovi pristižu u određenom roku i izborni proces prebrojavanja počinje i završava se u određenom roku– predstavljaju neophodna, potrebna i legitimna ograničenja.
193. Skupština je kao zakonodavac smatrala da je ovaj rok primeren, potreban i razuman. Skupština je u najboljem položaju da odluči o takvom regulatornom aspektu i analizira sa aspekta javnih politika koji rokovi osiguravaju efikasan i delotvoran izborni proces koji omogućava slobodno izražavanje volje naroda. Skupština je ta koja putem zakona ima ovlašćenje da određuje rokove za koje smatra da čuvaju integritet glasa i celokupnog izbornog procesa. U slučaju da je potrebno izmeniti zakonsku normu koja određuje rok, tada se mogu koristiti postojeći zakonodavni mehanizmi da se pogura unapred proces eventualne izmene. Međutim, iako je Skupština kao zakonodavni organ ta koja odlučuje o

zakonskom okviru, uključujući i rokove za glasanje iz inostranstva, sva pitanja regulisana na zakonskom nivou treba da budu u saglasnosti sa Ustavom.

194. Stoga, Sud naglašava da u okolnostima ovog slučaja nema pred sobom nijedan argument kojim bi se dokazalo da uslovljavanje validnosti glasa iz inostranstva određenim rokom u kojem isti mora da pristigne u CIK – predstavlja ograničenje koje ne sledi određeni legitimni cilj.
195. Shodno tome, Sud utvrđuje da se u okolnostima konkretnog slučaja ograničavanje biračkog prava određenim rokom u kojem glasovi moraju pristići u CIK ispoljava legitimni cilj u pravcu garantovanja efikasnog i delotvornog procesa prebrojavanja glasova i zaključenja izbornih rezultata u razumnom vremenskom roku. Navedeno ograničenje je legitimno i u skladu je sa načelom vladavine prava i opštim ciljevima EKLJP i Ustava.

(3) Da li postoji proporcionalni odnos između ograničenje prava glasa sa legitimnim ciljem koji se nastoji postići u navedenom ograničenju

196. Što se tiče pitanja da li je postojao odnos “proporcionalnosti” između ograničenja prava na glasanje iz inostranstva i legitimnog cilja koji se nastoji postići tim ograničenjem, Sud će oceniti da li je predmetna mera proporcionalna u odnosu na legitimni cilj kojem teži navedeno ograničenje.
197. U tom pogledu, Sud primećuje da, u suštini, legitimni cilj norme ZOI-a kojom je za pristizanje glasova iz inostranstva utvrđen rok od 24 sata pre dana izbora predstavlja zaključenje izbornog procesa i proglašavanje izbornih rezultata u razumnom roku. Pitanje koje je preostalo odnosi se na to da li rok koji je određen radi postizanja ovog cilja predstavlja proporcionalnu meru mešanja ili ne.
198. U slučajevima kada ESLJP vrši procenu da li je mešanje u biračko pravo proporcionalno ili ne, on prvo naglašava činjenicu da “*postoje različiti načini organizovanja i vođenja izbornog procesa*”. Ove duboke razlike se, *inter alia*, primećuju “*u pogledu istorijskog razvoja, kulturne raznolikosti i političkog mišljenja u Evropi i kao takve služe da ih svaka Država ugovornica ugradi u svoju demokratsku viziju*”. Prema ESLJP-u, to znači da se proporcionalnost svakog izbornog procesa i svakog ograničenja biračkog prava mora analizirati u svetlu okolnosti određene države (vidi, *Shindler protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, predstavka br. 19840/09, presuda od 7. maja 2013. godine, stav 102 i tu navedene reference).
199. U tom kontekstu, Sud primećuje da izborni proces Republike Kosovo dozvoljava glasanje iz inostranstva i ograničava njegovo ostvarivanje, između ostalog, odgovarajućim rokovima. Cilj zakonodavca je da odredi zakonski rok u kojem se mora zaključiti proces prijema paketa sa glasačkim listićima iz inostranstva, jer bi u suprotnom to moglo ići do beskonačnosti zaključenja izbornog procesa. Kao što je objašnjeno i u odeljku sa opštim načelima, sve

države koje garantuju ovo pravo utvrđuju odgovarajuće procedure i rokove za njegovo ostvarivanje.

200. Sud podseća da je za države koje garantuju pravo na glasanje iz inostranstva putem pošte, ESLJP samo naveo da se “*primenjuju različiti pristupi i načini*” – ne navodeći da član 3. Protokola br. 1 EKLJP predviđa bilo kakvu obavezu za države u pogledu organizovanja ili rokova koji se mogu uvesti u zakonodavstvu država u pitanju. One države koje garantuju ovo pravo moraju biti sigurne da je “*poštanska služba sigurna i pouzdana*” kako bi se sačuvao integritet glasa. Takođe, ESLJP je naglasio da u većini zemalja koje dozvoljavaju glasanje iz inostranstva postoji određena preliminarna administrativna procedura po kojoj se zainteresovana lica moraju prijaviti i registrovati – na osnovu zakonskih rokova koje utvrđuju države koje dozvoljavaju ovaj oblik glasanja (vidi *Sitaropoulos i Giakoumopoulos protiv Grčke*, citiran u tekstu iznad, stavovi 39-45).
201. Prilikom primene ove sudske prakse, Sud ocenjuje da predmetna zakonska norma ne odražava bilo kakvu proizvoljnost ili nedostatak proporcionalnosti i da ograničavanje prava glasa određenim rokom u kojem isti mora biti primljen u nadležnim organima ne onemogućava slobodno izražavanje volje naroda. Predmetni rok ne krši suštinu prava glasa i kao takav ne sprečava niti je sprečavao nerezidentne birače da u okolnostima konkretnog slučaja ostvare svoje pravo u zakonskim rokovima i da se njihovi glasovi prebroje i potom uključe u konačni rezultat.
202. Više je nego jasno da postoji nužna potreba da se proces prijema glasova iz inostranstva uredi određenim rokovima kako se ne bi dozvolilo stvaranje začaranog kruga stalnog prijema glasova i stalnog prebrojavanja glasova u trenucima kada oni pristignu. To bi prouzrokovalo nemogućnost zaključenja i proglašavanja konačnih rezultata. Prema tome, specifičan rok koji je određen ZOI-om predstavlja proporcionalnu meru koja doprinosi garantovanju integriteta izbornog procesa i njegovog delotvornog okončanja.
203. Sud konačno ocenjuje da je preduzeta mera proporcionalna cilju kojem se težilo i ne umanjuje pravo glasa do te mere da ošteti njegovu suštinu. Predmetno ograničenje je proporcionalno i neophodno zarad održavanja integriteta i delotvornosti izbornog postupka ustanovljenog radi identifikacije volje naroda putem univerzalnog glasanja.
204. Shodno tome, Sud zaključuje da je zakonski rok koji je odredila Skupština za dobijanje glasova iz inostranstva prema članu 96.2 ZOI-a u vezi sa članom 4.4. Izbornog pravila br. 03/2013 bio ograničenje biračkog prava, što je bilo u skladu sa članom 55 Ustava, jer je isti: (1) predviđen zakonom; (2) imao je legitiman cilj čiji je cilj bio da se postigne tim ograničenjem; i (3) postojao je odnos proporcionalnosti između ograničenja tog prava i legitimnog cilja koji se tim ograničenjem želi postići. U okolnostima ovog slučaja, zakonsko ograničenje biračkog prava (kao relativnog, a ne apsolutnog prava) nije bilo proizvoljno i nije uticalo na nemogućnost slobodnog izražavanja volje naroda u pogledu njihovih predstavnika u Skupštini.

Da li su osporene odluke Vrhovnog suda u skladu sa članom 45. Ustava u vezi sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP-a i da li je obrazloženje Vrhovnog suda dovoljno i adekvatno

205. Sud ponovo podseća da je Vrhovni sud proglasio član 96.2 ZOI-a u vezi sa članom 4.4 Izbornog pravila br. 03/2013 kao normu zakonskog ranga u koliziji ili u suprotnosti sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP-a kao normu ustavnog ranga.
206. U tom smislu, Sud pre svega da razjašnjava da garancije člana 31. Ustava u vezi sa članom 6. EKLJP, na osnovu sudske prakse ESLJP-a i ovog Suda – nisu primenljive u izbornim sporovima (vidi, između ostalog, predmet ESLJP-a *Pierre-Bloch protiv Francuske*, presuda od 21. oktobra 1997. godine, stav 50; vidi, takođe, slučaj KI48/18, podnosilac *Arban Abrashi i Demokratski savez Kosova*, citiran u tekstu iznad, stav 185). Predmeti koji uključuju izborne sporove ne spadaju u polje primene člana 6. EKLJP ukoliko se tiču “političkih prava” i samim tim ne ispunjavaju kriterijum da budu “građanska prava i obaveze” u smislu stava 1. člana 6. EKLJP (vidi predmet ESLJP-a *Paunović i Milivojević protiv Srbije*, presuda od 24. maja 2016. godine, stav 75).
207. To ne znači da odluke koje se odnose na izborne sporove ne treba da budu obrazložene. Međutim, obrazloženje sudske odluke u izbornim sporovima treba postaviti u kontekst člana 3. Protokola br. 1 EKLJP i člana 45. Ustava. Prema ESLJP-u, postupak razmatranja izbornih sporova treba da uključuje “dovoljno obrazloženu odluku” kako bi se “sprečila zloupotreba vlasti od strane relevantnog organa za donošenje odluka” (vidi predmet ESLJP-a *Kerimova protiv Azerbejdžana*, br. 20799/06, presuda od 30. septembra 2010. godine, stavovi 44-45; vidi, takođe, slučaj Ustavnog suda KI48/18, podnosilac zahteva: *Arban Abrashi i Lidhja Demokratike e Kosovës*, citiran u tekstu iznad, stav 185 i druge slučajeve i izveštaje koji su tu citirani).
208. Shodno tome, u skladu sa napred navedenom sudskom praksom, Sud će oceniti ustavnost dveju osporenih odluka Vrhovnog suda u svetlu garancija člana 45. Ustava i člana 3. Protokola br. 1 EKLJP-a.
209. U tom pogledu, Sud prvo podseća na činjenicu da su obe osporene odluke Vrhovnog suda gotovo identične, kako u pogledu obrazloženja, tako i u pogledu postignutih zaključaka. Shodno tome, analiza Suda će za obe odluke biti zajednička.
210. Okolnosti konkretnog slučaja pokazuju da se u ovom izbornom slučaju radi o pravu da se bude biran, odnosno pasivnom aspektu biračkog prava koje podnosilac ovog zahteva, Koalicija “NISMA-ANK-SP” nastoji da zaštiti (vidi, slučaj Ustavnog suda KIO1/18, *Gani Dreshaj i Alijansa za budućnost Kosova (ABK)*, gore citiran, deo gde je opširno objašnjen koncept pasivnog aspekta biračkog prava, stavovi 99-122).

211. Sud podseća da je Vrhovni sud ukinuo dve odluke IPŽP koje nisu dozvoljavale prebrojavanje dva paketa sa glasovima koji su pristigli van predviđenog zakonskog roka, zamenjujući taj stav stavom da se ti glasovi, bez obzira na to što su primljeni van roka, moraju prebrojati.
212. Što se tiče pitanja zakonskog roka u kojem moraju pristići glasovi iz inostranstva, kao ključno pitanje u ovom slučaju, Sud podseća da ni za Vrhovni sud, niti za CIK ili IPŽP nije bilo dileme po pitanju jasnoće zakonske norme i činjenice da je ova zakonska norma predviđala obavezu za prijem glasova od strane CIK-a jedan dan pre dana izbora.
213. Stoga je u obe osporene odluke Vrhovni sud prihvatio da su prema važećem izbornom zakonodavstvu, svi glasovi koji su morali biti prebrojani trebalo da pristignu u CIK najmanje jedan dan pre dana izbora od 6. oktobra 2019. godine. Međutim, za razliku od CIK-a i IPŽP-a koji su insistirali na primeni navedene zakonske norme, Vrhovni sud je smatrao da je ta zakonska norma u "koliziji" sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP. Kao rezultat toga, Vrhovni sud je rešio da ne primeni zakonsku normu ZOI-a već da direktno primeni član 3. Protokola br. 1 EKLJP – tako što je dozvolio i naložio CIK-u da prebroji glasove koji su pristigli nakon zakonom određenog roka i da uključi iste u konačni rezultat.
214. Svoje odlučivanje u dve osporene odluke Vrhovni sud je pre svega obrazložio pozivajući se na članove 31.1, 32, 54. Ustava i član 3. Protokola br. 1 EKLJP-a. Iz navedenog obrazloženja se primećuje da je Vrhovni sud samo citirao sadržaj ovih članova ne objašnjavajući ništa drugo o njihovoj primenljivosti i povezanosti sa okolnostima slučaja i postignutim zaključkom o koliziji normi.
215. Konkretnije, Sud primećuje da Vrhovni sud nije uzeo u obzir činjenicu da se član 31. Ustava u principu ne primenjuje na izborne sporove uprkos činjenici da je u jednom drugom izbornom slučaju, Ustavni sud, 2019. godine, istakao ovaj stav ESLJP-a (vidi, slučaj Ustavnog suda, KI48/18, podnosilac zahteva: Arban Abrashi I Lidhja Demokratike e Kosovës, gore citiran, stav 185). Što se pak tiče članova 32. i 54. Ustava, Vrhovni sud nije pružio nijedan argument o tome kako je povređeno pravo na pravno sredstvo ili kako je prekršena sudska zaštita prava bilo koje od stranaka.
216. Vrhovni sud je dalje citirao član 22. Ustava i na osnovu sadržaja ovog člana utvrdio da je: "*pravni zaključak IPŽP-a da je apel podnet od političkog subjekta [...] (PSO) neosnovan, dolazi do sukoba sa Protokolom 1. - članom 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima*". Prema Vrhovnom sudu, zaključak IPŽP-a da su glasački listići neblagovremenije "u suprotnosti sa navedenim članom koji garantuje pravo na glasanje i pravo da bude biran" jer "načelo univerzalnog glasanja je veoma jako i od države se na izričit način traži da obrazloži gubitak glasa pojedinaca ili određene kategorije lica".
217. Na osnovu gore navedenog obrazloženja, Vrhovni sud je došao do zaključka da "*član 96. stav 2. Zakona o Opštim izborima Republike Kosovo i član 4., stav 4. Izbornog pravila br. 03/2013 u koliziji sa članom 3. Protokola 1. Evropske*

konvencije za ljudska prava, koji sadrži pravo na slobodne izbore, i u konkretnom slučaju su birači, bez njihove krivice, lišeni mogućnosti da bi izrazili njihovo mišljenje u vezi izbora članova parlamenta Republike Kosovo” i da je kao rezultat toga, “ glasačima [...] osporena sama suština prava da bi glasali, kao što se garantuje članom 3. Protokola 1. Evropske konvencije za ljudska prava“.

218. Na samom kraju, Vrhovni sud je naglasio da *“dolazak sa kašnjenjem (...) glasačkih listića ne dotiče njihovu pravilnost i zakonitost, pošto sa jedne strane, ovi glasači su glasali u pravilnom vremenu i bez njihove krivice njihovi glasački listići nisu stigli u CIK pre dana izbora, i sa druge strane, postupak prebrojavanja glasačkih listića je bio još uvek u toku i ovo ne bi uticalo na pravilnost postupka prebrojavanja glasačkih listića“.* Naprotiv, prema Vrhovnom sudu *„ne prebrojavanje ovih glasačkih listića, na zakonskoj i ustavnoj osnovi, čini spornim celi postupak prebrojavanja glasačkih listića u ovim parlamentarnim izborima“.*
219. Sud podseća da posebno u slučajevima kada se menja odluka niže instance, sud menja prethodno odlučivanje i ima za obavezu da pruži *“dovoljno obrazloženu odluku”* tako da se njegovo odlučivanje ne pretvori u *“proizvoljno”* odlučivanje već da bude zasnovano na ubedljivim argumentima i odgovarajućim obrazloženjima koja potkrepljuju postignute zaključke.
220. Sud ocenjuje da obrazloženje Vrhovnog suda i zaključci koji su izvedeni na osnovu tog obrazloženja ne ispunjavaju kriterijume dovoljno obrazložene odluke. U okolnostima konkretnog slučaja, Vrhovni sud je propustio da obrazloži zašto su stavovi IPŽP-a bili pogrešni i nesaglasni sa ZOI-om, Ustavom i EKLJP. Vrhovni sud je takođe propustio da konkretno obrazloži zašto je zakonski rok koji je određen ZOI-om u suprotnosti sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP.
221. Obrazloženje ne može da pređe prag dovoljnosti i ne može se okvalifikovati kao neproizvoljno jer Vrhovni sud nije izložio nijedno od dole navedenih pitanja koja su bila relevantna i koja je trebalo razjasniti u okolnostima konkretnog slučaja, kao što su na primer: (i) šta se podrazumeva pod *“načelom univerzalnog glasanja”* na koje se pozvao i kako je to načelo povezano sa pravo na glasanje iz inostranstva i kako je isto povređeno u okolnostima konkretnog slučaja; (ii) koje obaveze član 3. Protokola br. 1 EKLJP nameće državama u pogledu glasanja iz inostranstva; (iii) šta je tačno ono što rok koji je određen u članu 96.2 ZOI-a u vezi sa članom 4.4. Izbornog pravila 03/2013 čini normom koja je u koliziji sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP.
222. S tim u vezi, Sud primećuje da je Vrhovni sud površno pomenuo neke od koncepata člana 3. Protokola br. 1 EKLJP – ali nije razradio nijedan od njih u svetlu okolnosti konkretnog slučaja. Vrhovni sud nije potkrepio svoje odlučivanje bilo kojim valjanim pravnim ili zakonskim argumentom, međunarodnim dokumentom, sudskom praksom ESLJP-a, mišljenjem/izveštajem Venecijanske komisije ili bilo kojim drugim ubedljivim obrazloženjem kojim bi opravdao i potkrepio svoje zaključke o mogućoj koliziji.

223. Prvo, što se tiče povrede načela univerzalnog glasanja, Vrhovni sud je naglasio da je načelo univerzalnog glasanja “*veoma jako*” i da se od države na veoma izričit način traži da obrazloži gubitak glasa pojedinaca ili određenih kategorija lica. Sud podseća da prema Kodeksu dobrog vladanja u izbornim pitanjima koji je pripremila Venecijanska komisija: “*Opšte pravo glasa obuhvata aktivno (pravo da se bira) i pasivno (da se bude biran) izbornu pravo. Pravo da se bira i bude biran može da zavisi od više uslova [...]. Najčešći su godine starosti i državljanstvo*” (vidi tačku 1. Opšte pravo glasa, 1.1. Pravilo i izuzeci, strana 14). U okolnostima konkretnog slučaja, Sud primećuje da ovo načelo nije prekršeno i da nije došlo do gubitka glasa niti uskraćivanja biračkog prava, već samo pravilne primene zakonskih rokova iz ZOI-a. Konkretno pitanje nije imalo nikakve veze sa godinama starosti ili državljanstvom birača, već samo sa rokom u kojem glasovi moraju pristići na Kosovo. Shodno tome, Sud smatra da je obrazloženje u vezi sa ovim načelom manjkavo i da je dovelo do netačnog tumačenja ovog načela.
224. Drugo, što se tiče obaveza koje član 3. Protokola br. 1 EKLJP nameće državama u odnosu na glasanje iz inostranstva, Vrhovni sud je naglasio da ovaj član “*obuhvata pravo na slobodne izbore*” i da je biračima uskraćena “*suština*” biračkog prava. Dok se Sud slaže sa utvrđenjem da ovaj član EKLJP obuhvata pravo na slobodne izbore, Sud se ne slaže sa utvrđenjem da je u konkretnom slučaju prekršena suština biračkog prava. To stoga što je takvo utvrđenje otvoreno u suprotnosti sa sudskom praksom ESLJP-a u kojoj je naglašeno da se time što je nerezidentnim grčkim državljanima onemogućeno da uopšte nemaju priliku da glasaju iz inostranstva nije povređena suština biračkog prava. Shodno tome, omogućavanje glasanja iz inostranstva, ali uslovljavanjem ovog prava određivanjem roka u kojem glasovi moraju da pristignu predstavlja neznatno mešanje u biračko pravo za koje se nikako ne može smatrati da je uskratilo “*suštinu*” biračkog prava u konkretnom slučaju (vidi *Sitaropoulos i Giakoumopoulos protiv Grčke*, citiran u tekstu iznad). Shodno tome, Sud smatra da je obrazloženje Vrhovnog suda u vezi sa suštinom biračkog prava manjkavo i da je dovelo do nepravilnog tumačenja ovog koncepta.
225. Treće, što se tiče onog što tačno čini rok određen u članu 96.2 ZOI-a u vezi sa članom 4.4. Izbornog pravila 03/2013 da bude norma u koliziji sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP, Vrhovni sud je obrazložio da su ove zakonske norme “*u koliziji*” jer su “*birači lišeni mogućnosti da izraze svoje mišljenje*” u vezi sa izborom poslanika Skupštine. Time je, sledstveno, prema Vrhovnom sudu, biračima uskraćena suština biračkog prava koje se garantuje članom 3. Protokola br. 1 EKLJP.
226. Što se tiče pogrešnog utvrđenja Vrhovnog suda da je suština glasa uskraćena, Sud se poziva na svoje prethodno obrazloženje u kojem je ovo pitanje već razjašnjeno na osnovu sudske prakse ESLJP-a. Što se pak tiče činjenice da su birači bili lišeni mogućnosti da izraze svoje mišljenje u vezi sa svojim predstavnicima u Skupštini, Sud takođe smatra da i ovo utvrđenje Vrhovnog suda nije zasnovano na činjenicama i u suprotnosti sa tumačenjem EKLJP prema sudskoj praksi ESLJP-a.

227. U najkласičnijem slučaju, ESLJP smatra da se biračima uskraćuje mogućnost da izraze svoje mišljenje prema izboru svojih predstavnika onda kada uopšte nemaju nikakvu priliku da se izjasne i glasaju. Na primer, u predmetu *Aziz protiv Kipra* (vidi predstavku br. 69949/01, presuda od 22. juna 2004. godine, stavovi 26-30), ESLJP je utvrdio da je podnosilac koji je bio pripadnik zajednice kiparskih Turaka koji je živeo u kiparskoj oblasti koju kontroliše Vlada Kipra, “*bio potpuno lišen mogućnosti da izrazi svoje mišljenje prilikom izbora članova Skupštine države čiji je on državljanin i u kojoj je živeo*”. Shodno tome, usled apsolutne nemogućnosti ostvarivanja biračkog prava, ESLJP je utvrdio povredu “suštine” biračkog prava zagaranтовanog članom 3. Protokola br. 1 EKLJP. ESLJP je u ovom predmetu čak naložilo Vladi Kipra da preduzme reformu kojom će sprovesti odgovarajuće i potrebne mere kako bi se osiguralo biračko pravo osobama koje to pravo uopšte nisu mogle da ostvare (vidi, *Aziz protiv Kipra*, citiran u tekstu iznad, stav 43).
228. U sudskoj praksi ESLJP-a ne postoji nijedan jedini slučaj u kome je utvrđena povreda suštine biračkog prava prema obrazloženju i tumačenju koje je Vrhovni sud dao za EKLJP. Ni postojeća praksa o biračkom pravu ne dovodi nikako do zaključka da se uslovljavanje prava na glasanje iz inostranstva rokom može smatrati povredom suštine biračkog prava. Prema tome, i u ovom aspektu, obrazloženje Vrhovnog suda je manjkavo, netačno i proizvoljno iz razloga što se poziva na odredbe EKLJP kao način da se ne primeni zakonska norma bez pružanja odgovarajuće podrške za donete zaključke.
229. Pored toga, Sud takođe uzima u obzir i odluke IPŽP-a, kao prve instance u izbornim sporovima, koje je Vrhovni sud ukinuo bez ikakvog ubedljivog obrazloženja. Kao što je prethodno rečeno, u slučajevima kada druga instanca za izborne sporove poništi odlučivanje prvostepenog organa i njegovo obrazloženje zameni sopstvenim obrazloženjem –javlja se potreba za jasnim i dovoljnim pravnim obrazloženjem o tome zašto se došlo do potpuno suprotnog zaključka. Samo takvo dovoljno obrazloženje omogućava da se “spreči zloupotreba vlasti od strane nadležnog organa koji donosi odluke” (vidi, gore citirane slućajeve, *Kerimova protiv Azerbejdžana*, stavovi 44-45; KI48/18, podnosilac: *Arban Abrashi i Lidhja Demokratike e Kosovës*, stav 185).
230. U suštini, Sud podseća da je IPŽP smatrao da član 96.2 ZOI-a i član 4.4 Izbornog pravila br. 03/2013 ne uskraćuju suštinu biračkog prava jer ovo pravo mogu koristiti birači iz inostranstva, već su navedene zakonske norme samo “odredile pravila o načinu na koji se ovo pravo može iskoristiti, [...] što znači da isti [glasovi iz inostranstva]moraju da stignu u CIK-a, u roku od 24 sata, pre dana izbora”. Prema IPŽP-u: “Kako za glasače na Kosovu, koji imaju zakonski rok da glasaju na dan izbora kada se otvore biraćki centri [...], kao što su glasali na ovim izborima 06.10.2019, od 07:00 do u 19:00, da prema članu 88 stav 2 ZOI, niko ne može ući u biraćki centar, da glasa nakon njegovog zatvaranja, tako i za glasače van Kosova, postoji zakonski uslov iz člana 96 stav 2 ZOI, da CIK prima pakete sa glasaćkim listićima pre dana izbora, koji su u ovom slućaju, kao što je gore utvrđeno, 4639 paketa sa glasaćkim listićima glasaća van Kosova, primljeni su od CIK-a, nakon određenog zakonskog roka”.

231. Dalje, IPŽP je takođe obrazložio da je: *“Zakon o opštim izborima u Republici Kosovo [ZOI] u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, odnosno sa njenim dodatnim protokolima, tačnije sa članom 3.3. ovog dodatnog protokola, jer ova kontrola predviđa obaveze država da obezbede mehanizme koji omogućavaju građanima da ostvare svoje pravo da biraju ili da budu birani, dok član 96 ZOI-a ne povređuje takvo pravo, već ograničava rok za prijem glasačkog listića, i u ovom slučaju glasači van Kosova imali su dovoljno vremena da iskoriste njihovo pravo na glasanje. Ovo pravo su koristile hiljade drugih glasača u inostranstvu, u rokovima utvrđenim zakonom i paketi sa glasačkim listićima istih, smatrani su važećim”.*
232. Takođe, IPŽP obrazlaže da: *“Zakon o opštim izborima u Republici Kosovo je donet u skladu sa najboljim praksama država članica EU, gde je velika većina tih država odredila da glasački listići moraju da stignu pre dana izbora, dok je mali broj država to regulisao tako da glasački listići moraju da stignu do zatvaranja biračkih mesta na dan izbora. Sve ovo doprinosi garantovanju integriteta izbornog procesa, jer prijem paketa sa glasačkim listićima, nakon gore pomenutog zakonskog roka podriiva i povređuje integritet izbornog procesa. U tom duhu su i preporuke (...) Venecijanske komisije, Kodeks dobre prakse u izbornim pitanjima usvojen: 18-19. oktobra 2002. godine, koje predviđaju: “Glasanje putem pošte bi se odvijalo po posebnom postupku nekoliko dana pre izbora”.*
233. U zaključku, IPŽP je utvrdio: *“Prijem i tretiranje paketa sa glasačkim listićima koji su postigli nakon roka, pored povrede integriteta izbornog procesa, stavlja CIK u začarani krug iz kojeg je teško izaći, jer omogućava CIK-u da, u optimalnom roku, objavi izborni rezultat i ne određuje rok za proces prijema paketa sa glasačkim listićima od glasača u inostranstvu. To ide u suprotnosti sa namerom zakonodavca, jer je zakonodavac nameravao da postavi zakonski rok u kome treba da se zaključi proces prijema paketa sa glasačkim listićima, jer bi u suprotnom ovo išlo do beskonačnosti okončanja ovog izbornog procesa”.*
234. Sud primećuje da ove argumente IPŽP-a, Vrhovni sud nije uspeo da ni ospori, niti da utvrdi da su pogrešni. Vrhovni sud nije uspeo da dokaže nijednim ubedljivim argumentom zašto se ova linija obrazloženja IPŽP-a morala da bude zamenjena drugom potpuno suprotnom linijom koja nije u skladu sa ZOI-om i dosadašnjom izbornom praksom.
235. Shodno tome, Sud utvrđuje da Vrhovni sud nije pružio dovoljno zakonsko i ustavno obrazloženje i da je njegovo odlučivanje u okolnostima konkretnog slučaja bilo proizvoljno i samim tim u suprotnosti sa garancijama iz člana 45. Ustava u vezi sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP-a.

Zahtev za uvođenje privremene mere

236. Sud podseća da je podnosilac zahteva tražio da se uvede privremena mera kojom bi se obustavila sertifikacija *“[...] izbora [od 6. oktobra 2019. godine] do [...] konačne odluke [...] u vezi sa glavnim zahtevom”* predmetnog slučaja.

237. Dana 10. decembra 2020. godine, Sud je proglasio zahtev prihvatljivim i utvrdio povrede koje su navedene u izreci ove presude. Ovo odlučivanje čini bespotrebnim dalje razmatranje zahteva za uvođenje privremene mere.

Efekti presude Ustavnog suda

238. Sud sa jedne strane je proglasio obe presude Vrhovnog suda proglasio kao odluke nesaglasnim sa članom 45 Ustava i članom 3 Protokola br. 1 EKLJP-a; dok je, s druge strane, Sud obe odluke IPŽP-a proglasio odlukama u skladu sa istim članovima. Shodno tome, Sud je ukinuo odluke Vrhovnog suda i ostavio na snagu odluke IPŽP-a. Na kraju, u vezi sa poštovanjem roka za prijem glasačkih listića spolja definisanog članom 96.2 ZOI-a u vezi sa članom 4.4 Izbornog pravila br. 03/2013, Sud je utvrdio da ova zakonska norma nije u suprotnosti sa članom 3 Protokola br. 1 EKLJP-a.

239. U svim slučajevima kada se utvrdi povreda ljudskih prava i sloboda, koja se ne može u potpunosti ispraviti ili vratiti na nultu tačku kada povreda nije postojala, postavlja se pitanje efekta presude kojom je utvrđena povreda u pitanju.

240. S tim u vezi, Sud podseća da u dosadašnjoj sudskoj praksi nije ranije objašnjeno pitanje efekta presude Suda u vezi sa povredom člana 3. Protokola br. 1. EKLJP-a i člana 45. Ustava. Pitanje efekta odlučivanja postavlja se samo za ostale članove Ustava i EKLJP-a (vidi, u tom smislu, presudu Ustavnog suda u slučaju KI193/18, podnosilac zahteva: *Agron Vula*, presuda od 22. aprila 2020. godine, stavovi 149-151, gde se, između ostalih referenci, citira i slučaj ESLJP-a, *Kingsley protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 28. maja 2002. stav 40; KI10/18, podnosilac zahteva: *Fahri Deqani*, presuda od 8. oktobra 2019. godine, stavovi 116-120; KI108/18, podnosilac zahteva: *Blerta Morina*, rešenje o neprihvatljivosti od 1. oktobra 2019. godine, stav 196).

241. U gore navedenim citiranim odlukama, u suštini, Sud je pojasnio da iako on „*nema zakonsko ovlašćenje da odredi bilo koju vrstu ili način kompenzacije za slučajeve kada utvrdi kršenje odgovarajućih ustavnih odredbi*“; takav aspekt ne podrazumeva da pojedinci „*nemaju pravo da traže odštetu od javnih vlasti u slučaju kršenja njihovih prava i sloboda na osnovu zakona koji se primenjuju u Republici Kosovo*“.

242. Gore navedeni slučajevi Suda razlikuju se od ovog slučaja u pogledu činjenica, obrađenih pitanja, iznetih navoda i obrađenih člana. Međutim, navedeni principi se primenjuju i u slučajevima kada Sud utvrdi kršenje člana 3 Protokola br. 1 EKLJP-a u vezi sa članom 45 Ustava. Ova potvrda se takođe nalazi i na nivou ESLJP-a.

243. S tim u vezi, Sud se posebno poziva na slučaj *Paunović i Milivojević protiv Srbije*, gde je ESLJP utvrdio kršenje člana 3 Protokola br. 1. 1 EKLJP na osnovu toga što je „*prestanak mandata podnosioca zahteva [izabranog poslanika*

Skupštine Srbije] učinjen kršenjem Zakona o izboru narodnih poslanika Skupštine“. ESLJP je opoziv njegovog mandata smatrao aktom koji je izvršen van važećeg zakonskog okvira i kao takav predstavlja nezakonito opozivanje (Vidi slučaj ESLJP-a: *Paunović i Milivojević protiv Srbije*, zahtev br. 41683/06, presuda od 24. maja 2016. godine, stavovi 61-66).

244. Što se tiče efekta presude, ESLJP je presudio po pitanju materijalne i nematerijalne štete.
245. U pogledu materijalne štete, poslanik podnosilac zahteva je zahtevao da mu se nadoknadi 4.600,00 EUR za pričinjenu materijalnu štetu koja je odgovarala njegovoj neto plati i naknadama koje je mogao da prima kao poslanik (ukoliko ne bi bilo opozivanja mandata) tokom perioda od 16. maja 2006. godine do 14. februara 2007. godine. ESLJP je prihvatio zahtev podnosioca zahteva i naložio Vladu Srbije da isplati poslaniku, podnosiocu zahteva, isti iznos u ime materijalne štete koju je pretrpeo kao posledicu nezakonitog opoziva njegovog mandata (Vidi slučaj *Paunović i Milivojević protiv Srbije*, gore citirani, stavovi 81-84).
246. Što se tiče nematerijalne štete, poslanik podnosilac zahteva je tražio naknadu od 100.000,00 EUR za nematerijalnu štetu koju je navodno pretrpeo usled negiranja mogućnosti da vrši svoj stečeni mandat narodnog poslanika i kao rezultat napada i nepravde koje su pretrpeli on i njegova porodica. ESLJP je odbio ovaj zahtev podnosioca zahteva i u paragrafu 84 je konkretno izjavio da: „[...] utvrđivanje povrede člana 3 Protokola br. 1 predstavlja dovoljno pravično zadovoljenje na ime nematerijalne štete i shodno tome Sud ne dosuđuje nikakav iznos u tom pogledu“ (Vidi *Paunović i Milivojević protiv Srbije*, gore citirano, 84).
247. U nastavku, prateći gore navedene principe, Sud će razjasniti koji su efekti presude u slučaju KI207/19.
248. S tim u vezi, Sud prvo naglašava činjenicu da ova presuda ne može proizvesti retroaktivno pravno dejstvo u odnosu na dve glasačke pakete koje je CIK već prebrojao po nalogu Vrhovnog suda, s obzirom na činjenicu da su ti glasovi već uključeni u konačni rezultat izbora 6. oktobra 2019. godine koji je CIK sertifikovao 27. novembra 2019. godine. Kao što je gore navedeno, poslanici VII saziva Skupštine Republike Kosovo izabrani su na osnovu tih već potvrđenih rezultata. S tim u vezi, Sud takođe primećuje da na osnovu stava 4. člana 103. [Skladištenje listića i transport izbornog materijala], CIK odlukom, nakon zvanične potvrde rezultata izbora, uništava izborni materijal, uključujući glasačke listiće, u odgovarajuće vreme u roku od šezdeset (60) dana, osim ako IPŽP ne nalaže drugačije.
249. Rekavši to, to ne znači da je ova presuda samo deklarativna i bez ikakvog *pro futuro* efekta. Ova presuda ima najmanje tri neposredna efekta; i jedan efekat koji ova presuda pruža u zavisnosti od volje podnosioca zahteva.

250. Prvi efekat odnosi se na tumačenja ustavnih razjašnjenja koja ova presuda prenosi u vezi sa pravima i obavezama redovnih sudova kada su suočeni sa zakonskim normama koje tvrde da su u suprotnosti sa normama ustavnog ranga.
251. Drugi efekat je ukidanje dviju osporenih odluka Vrhovnog suda kao nesaglasne sa Ustavom i EKLJP-om i ostavljanje na snagu dviju odluka IPŽP-a kao kompatibilne sa Ustavom i EKLJP-om. Ovim ukidanjem, odnosno stavljanjem na snagu, ova presuda pojašnjava za ubuduće da, sve dok Skupština ostavi na snazi član 96.2 ZOI-a, svi glasovi koji stignu u CIK nakon zakonom propisanog roka moraju biti proglašeni nevažećim i ne bi smeli biti uključeni u konačni izborni rezultat.
252. Treći efekat je razjašnjenje da u okolnostima ovog slučaja nije došlo do kolizije između norme zakonskog ranga (član 96.2 ZUP-a u vezi sa članom 4.4 Izbornog pravila br. 03/2003) i ustavnog ranga (član 3 Protokola br. 1 EKLJP-a); i da je Vrhovni sud prekoračio svoja ustavna ovlašćenja i proglasio navedenu koliziju proizvoljno i bez dovoljnog i adekvatnog obrazloženja.
253. Četvrti efekat koji ova presuda omogućava, ali ne naređuje, jeste činjenica da podnosiocu zahteva, ili drugim stranama koje mogu biti pogođene ovom presudom, može nastati pravo da koristi druge pravne lekove na raspolaganju za dalje ostvarivanje prava u skladu sa nalazima ove presude.

ZAKLJUČCI

254. Zahtev KI207/19 podnela je koalicija „NISMA-AKR-PD“ i rezultat je vanrednih izbora za Skupštinu od 6. oktobra 2019. godine. Konkretno, ovaj slučaj se tiče „glasanju u inostranstvu“ koje su sprovedi građani Republike Kosovo putem pošte iz različitih zemalja van Kosova.
255. Ustavno pitanje sadržano u predmetnom zahtevu je saglasnost sa Ustavom i EKLJP-om dviju osporenih odluka Vrhovnog suda, odnosno presude [A.A.U.ZH. br. 20/2019] od 30. oktobra 2019. godine i presude [A.A.U.ZH. br. 21/2019] od 5. novembra 2019. godine. Konkretno, da li je odlučivanje Vrhovnog suda da se glasovi iz inostranstva prebrojavaju uprkos činjenici da su u CIK stigli posle roka od dvadeset i četiri (24) časova od dana izbora određenog članom 96.2 ZOI-a u vezi sa članom 4.4. Izbornog pravila br. 03/2013, bilo u suprotnosti sa: (i) članom 7. [Vrednosti] Ustava; (ii) stavom 1. člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa stavom 1. člana 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP-a; i (iii) članom 45. [Pravo na izbor i učešće] Ustava u vezi sa članom 3 (Pravo na slobodne izbore) Protokola br. 1 EKLJP-a.
256. Prema činjenicama slučaja, IPŽP je putem Odluka [A. br. 375-2/2019 od 28. oktobra 2019. godine; i A. br. 381/2019 od 3. novembra 2019. godine] zaključio da CIK, prema ZOI, ne sme da broji pakete koji su pristigli nakon zakonskog roka niti da ih uključi u konačni rezultat. Međutim, nakon toga, Vrhovni sud je ukinuo odlučivanje IPŽP-a i utvrdio da, iako stoji činjenica da su glasovi stigli

nakon zakonskog roka, CIK treba da prebroji te glasove i uključi ih u konačni rezultat. Vrhovni sud je smatrao da je zakonska norma koja određuje rok, odnosno član 96.2 ZOI-a i član 4.4 Izbornog pravila br. 03/2013 zakonska norma u „koliziji“ sa članom 3 Protokola br. 1 EKLJP-a i da, prema tome, CIK-u treba naložiti da broji navedene pakete uprkos činjenici da su oni pristigli nakon zakonskog roka. Nakon što je CIK sproveo osporene odluke Vrhovnog suda, izborni rezultat koji je CIK potvrdio 27. novembra 2019. godine uključuje i prebrojane glasove iz spornih paketa koji su pristigli nakon zakonskog roka.

257. Podnosioci zahteva su takođe tvrdili da je Vrhovni sud, suprotno Ustavu, odlučio da primenjuje direktno međunarodne instrumente sadržane u članu 22. Ustava, a ne u članu 96.2 ZOI-a i članu 4.4. Izbornog pravila br. 03/2013. Oni su takođe naveli da redovni sudovi nemaju pravo da direktno primenjuju ustavne norme i/ili međunarodne instrumente predviđene članom 22. Ustava, kao i da pravne norme tumače u skladu i prema obavezama koje proizilaze iz ustavnih normi, pošto u takvim slučajevima imaju obavezu da prema članu 113.8 Ustava pokrenu pitanje Ustavnom sudu kad god se postavi pitanje ustavnosti pravnih normi.
258. Tokom razmatranja navoda podnosioca zahteva, Sud je na početku utvrdio da prema tumačenju člana 102.3 Ustava, u vezi sa članom 112.1 Ustava i prema sudskoj praksi Ustavnog suda, ovaj Sud smatra da pravo i obaveza primene i tumačenja Ustava priznate su svim sudovima Republike Kosovo i svim javnim vlastima u Republici Kosovo.
259. Međutim, Sud je snažno ponovio da je nadležnost za „utvrđivanje“ neustavnosti pravne norme i „ukidanje“ pravne norme koja je nespojiva sa Ustavom isključiva nadležnost Ustavnog suda. Dakle, uprkos činjenici da Ustav priznaje nadležnost redovnih sudova da tumače normu pravnog ranga u skladu sa normom ustavnog ranga i/ili direktnom primenom norme ustavnog ranga, to ne znači da redovni sudovi mogu utvrditi ili proglasiti pravnu normu kao normu koja je u suprotnosti sa Ustavom ili EKLJP-om. Takva nadležnost utvrđivanja neustavnosti i ukidanja pravne norme Ustavom nije predviđena kao nadležnost redovnih sudova. Takvo pravo Ustav je dodelio isključivo Ustavnom sudu koji može, nakon podnošenja zahteva od ovlašćene strane prema članu 113. Ustava, ukinuti pravnu normu koja je u suprotnosti sa Ustavom i odrediti efekti takvog ukidanja.
260. Što se tiče saglasnosti osporenih odluka Vrhovnog suda sa članom 45 Ustava u vezi sa članom 3 Protokola br. 1 EKLJP-a, uzimajući u obzir opšte principe u vezi sa glasanjem iz inostranstva koje je utvrdila ESLJP, Sud je istakao da iako je vreme za donošenje odluka u izbornim sporovima relativno kratko i da se pravo na pravično suđenje prema članu 31. Ustava i članu 6. EKLJP-a ne primenjuje na izborne sporove, to ne znači da odluke u vezi sa izbornim sporovima ne bi trebalo da budu dovoljno obrazložene. Prema ESLJP-u, postupak za preispitivanje izbornih sporova mora da sadrži „dovoljno obrazloženu odluku“ kako bi se „sprečila zloupotreba vlasti od strane nadležnog organa odlučivanja“.

261. Nakon primene ovih principa, Sud je ocenio da su obrazloženja Vrhovnog suda i zaključci doneti na osnovu tog obrazloženja bili proizvoljni i da nisu zadovoljavali nijedan od kriterijuma dovoljno obrazložene sudske odluke. To je zbog činjenice da Vrhovni sud nije primenio nijedan relevantan test glavnog pretresa niti je razradio bilo koje od sledećih pitanja koja su bila relevantna i neophodna za razjašnjenje u okolnostima ovog slučaja: (i) šta se podrazumeva pod „*principom univerzalnog prava*“ na koji je pozvan Vrhovni sud, kako se taj princip odnosi na biračko pravo iz inostranstva i kako je povređen u okolnostima ovog slučaja; (ii) koje su obaveze koje član 3. Protokola br. 1 EKLJP-a nameće državama u vezi sa glasanjem iz inostranstva; i (iii) šta je tačno ono što rok koji je određen u članu 96.2 ZOI-a u vezi sa članom 4.4. Izbornog pravila 03/2013 čini normom koja je u koliziji sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP-a.
262. S tim u vezi, Sud je ocenio i utvrdio da Vrhovni sud nije uspeo ni na jedan način da utvrdi kako je odlučivanje IPŽP-u bilo pogrešno i zašto se linija obrazloženja IPŽP-a morala biti zamenjena potpuno suprotnom linijom koja nije u skladu sa ZOI-om i dosadašnjom izbornom praksom. Shodno tome, Sud je zaključio da Vrhovni sud nije pružio dovoljno zakonskih i ustavnih obrazloženja i da je njegovo odlučivanje u okolnostima ovog slučaja bilo proizvoljno i, samim tim, u suprotnosti sa garancijama iz člana 45. Ustava u vezi sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP-a.
263. Štaviše, što se tiče saglasnosti sa zakonskom normom koja zahteva da glasovi glasanja iz inostranstva moraju pristići u CIK dvadeset i četiri (24) časova pre dana glasanja kako bi se mogli prebrojati, Sud je zaključio da je ovo ograničenje prava glasa: (1) propisano zakonom; (2) postoji legitiman cilj koji se nastoji postići tim ograničenjem; i da (3) postoji odnos proporcionalnosti između ograničenja prava i legitimnog cilja koji se nastoji postići. Takođe, Sud je utvrdio da rok utvrđen članom 96.2 ZOI-a u vezi sa članom 4.4. Izbornog pravila br. 03/2013, nije bilo proizvoljan i nije uticao na nemogućnost slobodnog izražavanja volje naroda u pogledu njenih predstavnika u Skupštini i bilo je u skladu sa članom 45. Ustava i članom 3. Protokola br. 1 EKLJP-a.
264. Kao zaključak, Sud je **jednoglasno** utvrdio da: (i) je zahtev prihvatljiv za razmatranje merituma; (ii) osporene odluke Vrhovnog suda **nisu** u skladu sa članom 3. Protokola br. 1. EKLJP-a u vezi sa članom 45. Ustava i kao takve Sud ih proglašava nevažećim; (iii) odluke IPŽP-a **su** u skladu sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP-a u vezi sa članom 45. Ustava; (iv) vremenski rok koji je odredila Skupština za pristizanje glasova iz inostranstva preko člana 96.2 ZOI-a u vezi sa članom 4.4. Izbornog pravila br. 03/2013 bio je ograničenje glasačkog prava koje je: bilo u skladu sa članom 55. Ustava, jer je isti: bio propisan zakonom; imao legitiman cilj koji se nastojao postići tim ograničenjem; i postojao je odnos proporcionalnosti između ograničenja tog prava i legitimnog cilja koji se tim ograničenjem nastojao postići; i da, u okolnostima ovog slučaja (v) ograničenje glasačkog prava (kao relativno, a ne apsolutno pravo) rokom nije bilo proizvoljno i nije uticalo na nemogućnost

slobodnog izražavanja volje naroda u odnosu na njihove predstavnike u Skupštini.

265. Što se tiče efekata ove presude, Sud je pojasnio da, iako je njegov zaključak da osporene odluke Vrhovnog suda nisu u skladu sa članom 3. Protokola br. 1 EKLJP-a u vezi sa članom 45. Ustava, nema retroaktivni efekat na objavljeni izborni rezultat u okolnostima ovog slučaja, prema datim razlozima; međutim, presuda u ovom slučaju daje najmanje četiri sledeća važna efekta: (1) pojašnjenje prava i obaveza redovnih sudova u slučajevima kada su suočeni sa normama pravnog ranga za koje se tvrdi da su u suprotnosti sa normama ustavnog ranga; (2) ukidanje dve osporene odluke Vrhovnog suda i ostavljanje na snazi dve odluke IPŽP-a tako da, dok Skupština Republike Kosovo ostavlja na snazi član 96.2 ZOI-a, svi glasovi koji stignu do CIK-a nakon zakonskog roka, moraju se proglasiti nevažećim glasovima i ne smeju se brojati niti uključiti u konačni izborni rezultat; (3) pojašnjenje da u okolnostima ovog slučaja nije došlo do kolizije između norme pravnog ranga i norme ustavnog ranga i da je, s tim u vezi, Vrhovni sud predmetnu koliziju proglasio proizvoljno, prelazeći svoja ustavna ovlašćenja i bez dovoljnog i adekvatnog obrazloženja; i (4) utvrđivanje povrede omogućava podnosiocu zahteva da razmotri upotrebu drugih dostupnih pravnih lekova za dalje ostvarivanje svojih prava u skladu sa nalazima ove presude.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud Republike Kosovo, u skladu sa članom 113.7 Ustava, članom 20. Zakona i pravilom 59 (1) Poslovnika, na sednici održanoj 10. decembra 2020. godine, jednoglasno

ODLUČUJE

- I. DA PROGLASI zahtev prihvatljivim;
- II. DA UTVRDI da presude [A.A.U.ZH. br. 20/2019 od 30. oktobra 2019. godine i A.A.U.ZH. br. 21/2019 od 5. novembra 2019. godine] Vrhovnog suda Republike Kosovo, nisu u saglasnosti sa članom 3. Protokola br. 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima u vezi sa članom 45. Ustava Republike Kosovo;
- III. DA UTVRDI da su odluke [A. br. 375-2/2019 od 28. oktobra 2019. godine i A. br. 381/2019 od 3. novembra 2019. godine] Izbornog panela za žalbe i predstavke u saglasnosti sa članom 3. Protokola br. 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima u vezi sa članom 45. Ustava Republike Kosovo;
- IV. DA ODBIJE zahtev za uvođenje privremene mere;
- V. DA DOSTAVI ovu odluku stranama;
- VI. DA OBJAVI ovu odluku u Službenom listu u skladu sa članom 20 (4) Zakona;
- VII. DA PROGLASI da ova odluka stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac

Bajram Ljatić

Predsednica Ustavnog suda

Arta Rama-Hajrizi